

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ВЛАСНИК

УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

У СРБИЈИ

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

МИЛАН СТ. МАРКОВИЋ

ПРАВОЗАСТУПНИК

БРОЈ 6.

У БЕОГРАДУ 16. МАРТА 1899. ГОДИНЕ

ГОДИНА VI.

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА Д. ДИМИТРИЈЕВИЋА, ИВАН-БЕГОВА УЛИЦА БР. 1.

1899.

С А Д Р Ж А Ј

	СТРАНА
Живојин М. Периф, ванр. професор Вел. Школе: О судској независности	241
Пасквале дел Ђудиче: Енциклопедија Права (Наставак)	252
Слободан Јовановић, професор Вел. Школе: О дводомном систему (Наставак)	261
Из Суднице: XII. Судија вишег суда, који је учествовао у извињању неког спора као судија нижег суда, не може у већем суду исти спор судити. <i>Саопштио М. Ђ. Миловановић, секрет. Апелач. Суда.</i> — XIII. Онај, који се послужи лажном исправом, која је невредећа што није у законој форми написана, није кривично одговоран. <i>Саопштио Марко Н. Новаковић, правн.-практ. прв. суда за вар. Београд.</i> — XIV. Нема дела два пут наплате дуга када оптужени докаже, да је дуг наплатио по други пут без знања, грешком или заборавом. <i>Саопштио исти</i>	273
Књижевне вести	282
Главна годишња скупштина Правничког Друштва у Загребу	283
Промене у судској струци	284
Весник	285
Позив на претплату и упис у чланство	288

Уредништво има на расположењу:

„Бранич“ за 1897. год. у 4^о IV. 128 стр., цена 4 дин. или круне;

„Бранич“ за 1898. год. у 8^о XIV. 960 стр., цена 12 дин. или круна.

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ
ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

МИЛАН СТ. МАРКОВИЋ, ПРАВОЗАСТУПНИК

ИЗЛАЗИ:

1. и 16. сваког месеца

УРЕДНИШТВО:

Дубровачка улица бр. 18.

О СУДСКОЈ НЕЗАВИСНОСТИ

ПРИСТУПНО ПРЕДАВАЊЕ ИЗ ТЕОРИЈЕ ГРАЂ. СУД. ПОСТУПКА **г. ЖИВОЈИНА**
М. ПЕРИЋА, ВАНР. ПРОФЕСОРА ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ
15. Октобра 1898.

Господо,

Као тему за приступно предавање ја сам узео једно питање из организације судова, које, по својој важности, а мислим и по интересантности, заслужује да му се ова почаст учини, што је питање о судској независности.

I.

Питање о независности судској јесте, може се рећи, једно од оних питања јавнога права о коме се више не дискутује, бар у колико оно има за предмет само усвојење тога начела. Примедбу ову треба учинити с тога што, у погледу средстава која се могу сматрати као најподеснија да независност судова ујемче, не влада увек потпуна сагласност ни између правних писаца ни између појединих законодавстава.

Није тешко објаснити зашто су сви образовани народи прихватили начело судске независности као једну неопходну установу. Друштвена уређења не би одговорила своме задатку, ако би се ограничила на то: да одреде права појединаца у њиховим узајамним односима и да регулишу њихов положај наспрам државе, а не би,

у исти мах, и предвидела случај да права појединаца буду угрожена или погажена. Могућност, пак, тих случајева изазвала је потребу да се установи власт с искључивим задатком да окончава сукобе између приватних потраживања, када сами појединци не би били у стању да их, без призивања власти, у склад доведу.¹⁾ Та власт, која се назива судском, има да примењује закон онакав какав је, па и онда када би примена његова била неправична. Она је дужна применити закон без обзира на прилике и време у коме она врши тај посао, апстрахујући потпуно заинтересоване личности.²⁾ Суд мора бити неумитна логика чија су правила исписана у позитивним законима.³⁾ А да би судска власт могла извршити свој задатак, она треба да је у положају у коме ће смети, без плашње и без опасности, слободно законе применити и пред њу изнесени спор решити, онако како то правда захтева. Па како је у интересу и појединаца и друштва да права не остану само у теориском стању, већ да она имају и свога практичног смисла, а како се ово опет не може постићи без независности судске, то је онда појамно да су све напредне државе усвојиле ово начело као веома корисно и без кога никакво државно уређење не би могло дати жељених резултата. „У својој независности, вели Garsonnet, судија се осећа довољно храбар да се одупре и молбама и претњама, ма откуд оне потицале; да казни сваког кривца, ма како висок био положај његов и да не слуша никада другог гласа, сем гласа своје савести.“⁴⁾ „Независност судска је, вели један други писац, нужно јемство правде и чувар слободе; без ње нема ни слободе за личности ни сигурности за материјалне интересе.“⁵⁾

1) Beaussire, *Les principes du droit*, p. 109.

2) Vivien, *Etudes administratives*, p. 17.

3) Jules Simon, *La liberté politique*, p. 179.

4) Garsonnet, *Précis de procédure civile*. „Грађани морају рачунати на независност и непристрасност судија, кад су непокретношћу и сталношћу у својим звањима постављени у могућност да се одупру свима наваљивањима и утицајима како парничара тако и виших управних власти, и претњама њиховим, да ће бити премештени или уклоњени, ако одлукама својим не задовоље жељени исход грађанског или кривичног спора.“ А. Ђорђевић, *Теорија грађанског судског поступка*, стр. 48. и 49.

5) Dubarle, *Code d'organisation judiciaire allemand; introduction*, p. LXV. Gneist вели: „Без ње (независности) сви судски закони су без вредности.“ (Седница немачкога парламента од 18. Новембра 1876.) „Кад не би било судова, не би смо имали никакве користи од закона, пошто би они сваки час могли погажени бити“: Baudry-Lacantinerie, *Précis de droit civil* t. I. p. 44.

Не само да је независност судска неопходна, него је још поред тога сама зависност судова — која јој се на супрот ставља — непотребна. Дужност судије и дужност административнога чиновника битно се међу собом разликују. Судија примењује закон само у прилици спора; изван тога случаја он не дејствује; док административни чиновник примењује законе свога подручја властитом иницијативом. Административни чиновници су потчињени органи централне управе која диригује целокупно кретање државе. Они се, дакле, у примени закона јављају као извршиоци оних погледâ и назора које та управа има о државним пословима, и њихова је дужност да раде у духу правца који управна власт тим пословима жели дати. Кад је административна власт такве природе, онда је разумљиво да њени органи не могу бити у независном положају наспрам централне управе; иначе би се ова, у управљању државним механизмом, сваки час сударала са самовољом нижих чиновника или са њиховим специјалним погледима о појединим јавним пословима, а то би, на сваки начин, било од осетне штете по правилан развој државнога живота. „Разлози, као што каже Vivien, који говоре у корист судске непокретности и јаки су и десизивни. Али, код других служби она би била без циља, а често и опасна. Држава не треба себе да ограничава, ако то не заповедају недољиве консидарације. Истина, право безусловног отпуштања чиновника може бити вршено пристрасно и неразвишено; али између интереса чиновника који би био предмет какве неправичне мере и интереса јавне службе не треба се колебати. Нужна слобода управне власти не може да се измири са једним режимом који јој не би давао довољно ауторитета над органима који је помажу.“¹⁾ Сасвим је другачија дужност судије. Он има да примени закон на конкретне случајеве, има само да у закону нађе параграфе који их регулишу.²⁾ При таком стању ствари не види се у чему би независност судска могла да отежа рад управне власти и, следствено, не појима се потреба да се и судови ставе тој власти у службу, а да и не узимамо у рачун колико би такав

1) Vivien, op. cit. p. 262 et 263.

2) Baudry-Lacantinerie, op. cit. t. I. p. 45.

систем био опасан по права појединаца. Лично незаинтересоване, спремне у питањима своје струке, судије ће и хтети и умети спорове расправљати онако како то закон и правичност захтевају, а свако мешање управне власти у судске послове могло би само одвести ка неправедним и незаконитим одлукама и изазвати код појединаца сумњу у непристрасност судија и тиме њихов ауторитет поколебати.

* * *

Примедбе које би се могле упутити на адресу судске независности на сваки начин имају неке тежине, али ипак нису ни издалека тако јаке да би нас могле разуверити о неопходности ове установе. Што би се дало, у овом реду мисли, навести, то је да се системом независности судској власти ствара у држави изузетан положај. Независност, како је она данас уређена у земљама са уставима искрено демократским, личи много на неодговорност. Међутим, то је један опште усвојен принцип да свака власт која примењује закон мора носити одговорност за свој рад. Тако, ако административни чиновник, у вршењу своје дужности, учини какво кажњиво дело или нечије право повреди, он ће у првом случају одговорати по одредбама кривичнога закона, а у другом биће обавезан дати накнаду оштећеном појединцу. Ово нису једини случаји у којима одговорност административнога чиновника може бити ангажована. Могуће је да чиновник повреди закон, па да опет у његовој радњи нема елемента ни за кривично дело ни за грађанску обавезу. То је онда, када рђаво закон примени, било што га није добро разумео, било хотимично, али не штетећи ничије право. У овом случају, чиновник је одговоран за рђаву примену закона својој претпостављеној власти, која га може, за казну, подврћи дисциплинарним мерама.¹⁾ И не само да су нижи административни чиновници одговорни за своја званична дела, већ и највиши, министри. Хотична или нехотична повреда законâ од њихове стране, њихова рђава управа држав-

¹⁾ Принцип одговорности чиновничке и право оштећеног појединца на тужбу у овом случају јесте уставни принцип. В. чл. 105. нашега Устава, и чл. 66. и 67. зак. о чинов. грађ. реда. В. код Dareste, *Les constitutions modernes*, чл. 24. белгискога устава (т. I., р. 60.); чл. 4. баварскога (I., 198.); чл. 97. прускога (I., 176.); чл. 42. саксонскога устава (I., 207.,) и т. д.

ним пословима на првом месту може да изазове, у земљама где парламенат врши надзор над њиховим радом, њихов силазак са управе услед неповерења које би им парламенат изјавио. За тим, министри могу да одговарају и кривично, и такви случаји предвиђени су у законима о министарској одговорности.¹⁾ Па и сама законодавна власт није заклоњена од одговорности, ако не од онакве какву могу на себе навући административни органи, а оно бар од моралне, пред бирачима. Један парламенат који би се показао слаб чувар уставних начела или који би своју дужност на штету државе вршио, био би кажњен губитком поверења бирачкога тела.

Кад, са овога гледишта, упоредимо положај управне и законодавне власти са положајем судске, онда излази да је ова нарочито повлашћена. Апстрахујући претпоставку да је судија, приликом вршења своје дужности, учинио неко дело по кривичном закону кажњиво или нечије право оштетио,²⁾ може се казати да је судска власт неодговорна, кад се тиче саме примене и разумевања закона. Истина, она је уставом позвана да суди строго по закону.³⁾ Ако је закон нејасан или непотпун, она је дужна старати се да га протумачи и попуни саобразно вољи законодавца. Али, то су све правила без санкције. Шта можемо да радимо, ако судска власт намерно, или из небрежљивости, закон другојаче примењује него што он гласи, а свој поступак правда тиме, да она тако закон разуме? Кад би судови били зависни, управна власт би имала могућности да томе непоштовању закона стане на пут, променом судија или казном. Али, кад су судови независни, таква средства управној власти недостају. Она нема права да им чини примедбе односно њиховога разумевања и тумачења закона. Општа седница Касационога Суда налази се, у овом погледу, у положају суверене власти. Њене одлуке, обавезне за нижи суд, исто онако као и закон, не подлеже ничијем надзору. Касациони Суд може, под изговором да тако

1) V. Constant, *Cours de politique constitutionnelle*. p. 406.

2) Премда и у овом случају постоје за судије нарочите привилегије, као што је, н. пр. она, да судија не може бити ни кривично ни грађански, за дела учињена у званичној дужности, тужен без одобрења Касационога Суда (чл. 27. и ост. зак. о судијама).

3) Baudry-Lacantinerie, *op. cit.* t. I., p. 44.

закон разуме, уздићи се изнад овога па чак и изнад самога устава, и тиме сувереност законодавне власти сузити, да не кажемо сасвим је уништити.¹⁾ Истина, тешко ће се остварити претпоставка да се судска власт стави у флагрантну противречност са законом; али дозвољно је да је њој за то створена могућност, па да треба, може бити, одбацити једну установу која води таквим резултатима. Осим тога, како се може десити и дешава се да је у каквом спору и политика заинтересована, могуће је да Касациони Суд, под утицајем јавнога мњења или других околности, заборави на свој положај па да задовољи, у место закона и правде, извесне политичке тежње. И напоследку, изван случаја овога, тако да се изразимо, колективнога непоштовања закона од стране судскога тела, може се претпоставити случај и појединачнога гажења закона, због материјалне користи или због личних обзира. Није немогуће да судија суди пристрасно, па да се он опет не може редовним путем казнити. Међутим је, узмимо, позната ствар да је судија такав. Једна ревокација овде би била спасоносна, али се њој противи независност судска, која се тако појављује као штит пристрасности и престапа!

Кад се ове замерке на судску независност посматрају за себе, без упоређења са опасностима која опет неминовно прате систем зависности судова, оне могу зар и имати извесне вредности. Али, те замерке не могу да се одрже кад се имају на уму користи које нам пружа судска независност; па и саме присталице преваге административне власти над судском не иду дотле да ограниче слободу судова. У правној науци, начела немају онај значај који имају у егзактним наукама: она нису израз апсолутне истине, већ, тако да кажемо, релативне. У егзактним наукама, извесно начело никад није у природи демантовано, док у правној науци примена начела може да, у неким изузетним случајима, одведе сасвим неправичним резултатима, очигледни доказ несигурности самога начела. Да наведемо један пример:

¹⁾ „Сувереност се може дефинисати као право доношења закона“, вели Tocqueville, у свом знаменитом делу *La démocratie en Amérique* т. I. р. 205. На сваки начин овде се претпоставља да су закони обавезни и да морају бити примењени; без тога право доношења закона не би било знак суверености.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

државина претпоставља својину, и онај који полаже право на ствар која се налази у туђим рукама дужан је доказати то право. Међутим, та претпоставка законска често пута је неистинита, јер се дешава да онај који извештан предмет има у свом притежању није његов сопственик. Што је законодавца руководило у усвојењу ове претпоставке, то је тај непобитни факат да ће она у већини случајева бити израз истине и да ће тек изузетно бити у противности са правим стањем ствари. Начела у правној науци јесу, дакле, правила изведена из већине посматраних факата, тако да се изузетна факта, која могу представљати знатну мањину, занемарују. Сама природа правне науке приморава законодавца да се задовољи са принципима који ће бити израз онога што *већином бива*. *Lex statuit de eo quod plerumque fit*, као што су говорили још стари Римљани. Кад већ у правилима мора бити извесне количине неистине, онда је остало законодавцу да, у оскудици чега бољег, приђе правилу које релативно најмање неистине садржи.

Примењујући ово резонување на питање које нас овде занима, није нам тешко убедити се да је систем независности далеко бољи од система зависности. Зло које у њему можемо претрпети много је мање од добра коме нас он води; рђаве последице које из њега проистећи могу несравњиво су мање од рђавих последица противнога система. Са зависношћу судова неминовно долазимо до самовоље и неправде; њене добре стране толико би нас стале да би била бесмислица тако их скупо плаћати. Не само што би појединци били у својим правима угрожени због пристрасности са којом би управна власт вршила надзор над радњом судова, већ би они били често изложени неправди и због саме сувишне ревности или због оскудице у спреми саме те власти, чак и да претпоставимо да ресорни министар има тврду вољу да своје право надзора над судовима врши најнепристрасније, једино у интересу закона, остављајући на страну све друге обзире. Колико ли тек опасности садржи у себи зависност судска, кад се управна власт у том свом надзору судова руководи интересима политике или личним обзирима! Каквим инсинуацијама и интригама нису изложене судије од стране појединаца, који у зависности њиховој налазе средства за постиг-

нуће својих циљева! Ретко бисмо забележили примере таквих судија које би имале довољно смелости да противстану свима претњама, па да само слушају закон и своју савест. „За време скоро целе Револуције, вели Benjamin Constant, храброст најемелијих ратника једва да је била довољна судијама. Храброст која човеку у борби даје снаге да погледа смрти у очи лакша је него јавна исповест једног независног мишљења, пред претњама власника или демагога.“¹⁾

Као што видимо, последице зависнога положаја судије толико су штетне по његову слободу, да другога разлога не треба за одбацавање таквога система. Овоме ваља још додати да и сами аргументи, изнесени у прилог судске зависности, нису много убедљиви. Систем овај проистиче из бојазни: да судови не злоупотребе своју прерогативу независности, на штетну правилне примене законâ. Та бојазан скоро је химерична. Корпоративно запостављање воље законодавчеве од стране судскога тела ретко ће се остварити. Зашто би судије, један од најобразованијих редова у држави, тежиле за гажењем закона, кад и оне саме, као чланови друштва, имају интереса да се закони, који су донесени за опште добро, тачно извршују? У осталом баш нека се каткад и деси да судско тело, под пресијом јавнога мњења или политике, заборави на своју дужност, то ће бити таква реткост, да би било непојмљиво лишити због тога грађане свакодневне благодети судске независности. Замерка, пак, изведена из подмитљивости судија није такође много замална. Нема сумње да ће у држави у којој су судије спремни и образовани људи случаји потплаћивања бити веома изузетни. Треба претпоставити покварену душу код судије па да се он, поред свега свог образовања, поред сталности свога положаја и поред довољне плате, одлучи да прими мито. Такве судије биће увек реткост. А осим тога, ко нам јемчи да баш зависност судије не би имала противно дејство, да судија не би био наведен да, примањем мита, осигура себе материјално за случај губитка места? Сувишна изложеност административних чиновника да своја звања изгубе није без утицаја по њихову часност, што нас

1) B. Constant, op. cit, p. 154 et 155.

утврђује да би, у сличним приликама, а због истога разлога, може бити и судије пошле истим путем.

* * *

Није довољно обележити сфере у којима се законодавна, управна и судска власт могу кретати и из којих оне не могу, без повреде туђе надлежности, излазити, већ је још нужно обезбедити органима појединих власти независан положај једним од других. У овом обзиру, судска власт је одвојена и од управне и од законодавне, било да се она сматра као трећа, засебна, власт у држави, било као једна грана извршне власти.¹⁾ Већ самим тим, што законодавна и управна власт не могу вршити судске послове, учињено је много за осигурање наших права. Али, сама подела између судске и осталих власти не би била за тај циљ довољна нити би она била потпуна, ако, у исто време, органи судске власти не би били још и независни од органа других двеју власти. Да би се ово боље разумело, узмимо за пример однос управне и законодавне власти. Управна власт не може да врши послове који су уставом стављени у атрибуције законодавне власти, и то је правило санкционисано законом о министарској одговорности и кривичним законом. Законодавна власт, такође, нема права да врши послове управне власти. Али, и поред свега тога, законодавна и управна власт нису, у своме функционисању, сасвим једна од друге независне, и на тај начин сама подела између њих није потпуна. Оне, и при најбољим уставима, могу да пређу границе своје надлежности, не ништећи, у правом смислу те речи, начело поделе власти. Управо, то је једна озбиљна замерка која се чини парламентарном систему, што он не осигурава потпуну самосталност власти у њиховом раду, већ им даје маха да, не вређајући непосредно уставне прописе, утичу на послове из туђе надлежности и тиме индиректно врше те исте послове.

¹⁾ Односно питања да ли је судска власт један део извршне власти, или је засебна власт у држави, аутори нису сагласни. Као Montesquieu (да је судска власт трећа власт): Berruyer, *Commentaire sur la Charte*; De Vareilles-Sommières, *Les principes fondamentaux du droit*; Benjamin Constant; Batbie, *Introduction au droit public et administratif*; Esmein, *Éléments de droit constitutionnel*. Contra: Pradier-Fodéré, *Principes généraux de droit, de politique et de législation*; Ducrocq, *Cours de droit administratif*; Garsonnet, op. cit.

Што се до данас није постигло у односима законодавне и управне власти, постигло се бар у јаким размерама, у односима ове последње са судском влашћу. Посматрајући ово питање са гледишта положаја судова наспрам управне власти, судска власт може бити одвојена од управне, па опет појединци да не буду за своја права сигурни, а то је онда, ако судови нису стављени ван утицаја управне власти. Јер, овој само начело поделе власти неће ништа сметати да код судова издејствује одлуке какве желела буде и да на тај начин то начело обиђе и посредно врши судске послове. Неће сметати с тога што она неће узети да сама спорове расправља и да тако, за непосредно гажење начела поделе власти, себе изложи законској одговорности, већ ће, остављајући судовима њихову надлежност неокрњену, ставити у покрет једно од оних средстава која јој на расположењу стоје да на судску власт учини потребан утицај. Из овога свега излази, дакле, да само тада, ако је подела између ових власти поткрепљена судском независношћу можемо бити сигурни да ћемо код судова наћи нужну заштиту за наша права.¹⁾

Садашњи Устав наш дао је судској власти положај на ком јој се нема шта завидети. Он је, у чл. 110., забранио управној власти да се у судске послове меша, а да би као задовољно и начело судске независности, ставио је у чл. 109. ову одредбу: „При изрицању правде судови су независни и не стоје ни под каквом влашћу осим закона.“ Изгледа, да је за осигурање слободе судова учињено све што је требало. У самој ствари, далеко је од тога да нам је, Уставом, та слобода обезбеђена. Независност судова не састоји се само у томе што ће се рећи да су они независни, ако се уз то не пропишу и мере које ће тој независности дати практичног смисла. Међу тим, у Уставу нема апсолутно никаквих наређења у том циљу, што значи да је он оставио потпуно на вољу обичној законодавној власти да положај судова детаљније регулише. Законодавна власт у том послу није ничим ограничена. Одредба чл. 109. да су судови независни ограничава је само у толико, што она не би могла, на пример, донети

¹⁾ Pradier Fodéré, *Principes de droit, de législation et de politique*. p. 226.

закон у коме би стајало да ће судови зависити од управне власти онако исто као и административни органи. Али, та одредба ништа јој не смета да судској власти створи такав положај због кога ће она бити у фактичкој зависности од управне власти; да овој да могућности да, у којој год мери хоће, врши утицај на судове. Располажући правом да судије размешта, отпушта и ставља у пензију, онако исто као и административне чиновнике, управна власт моћи ће да утиче на слободу судскога решавања.

Устав је требао да прецизира мере којима се независност судова гарантује, а не да им судбину оставља законодавној власти које је, као што то историја и свакодневни примери обилато доказују, подложна честој застрањености и чије одлуке не ретко носе печат тренутног расположења и пристрасности.¹⁾ Разлози због којих су извесна основна начела отргнута из руку обичне законодавне власти и унесена у основни закон, устав, истичу се са не мањом јачином и у корист оглашавања, као уставних принципа, извесних мера помоћу којих се даје судска независност обезбедити. Такву погрешку није био учинио Устав од 1888. год. Он се није задовољио да каже да су судови независни, већ је непокретност судија и изборни систем за извесна судска звања огласио као уставне принципе и тиме ограничио, у општу корист, моћ законодавне власти.

На слободу судије утиче то: да ли је он покретан или непокретан, начин на који се судије постављају и унапређују; начин на који се врши надзор над њиховим приватним и званичним животом и систем по коме се судија за дела учињена у званичној дужности предаје суду. Ми ћемо сада говорити само о судској непокретности, остављајући да о осталим питањима третирамо у једној од идућих лекција.

(Свршиће се)

¹⁾ Beaussire, op. cit. p. 117: „Страсти народа могу бити тако исто искључиве и слепе као и страсти појединца.“

ЕНЦИКЛОПЕДИЈА ПРАВА

од
ПАСКВАЛА ДЕЛ ЂУДИЧЕ

(Наставак)

ГЛАВА ПЕТА

Подела права.

§. 23.

Рационална подела права треба да је објективна, тј. да је основана на садржини и на смеру правних односа. Човек у свом спољашњем делању показује се у три вида : као појединац који живи у извесном друштву, као члан државе и као члан опште људске породице. Из ова три вида живота излази исто толико врста односа. Прва врста односа тиче се смерова и интереса појединаца, друга склопа и делања државе, трећа обухвата опште односе који премашају унутрашње смерове једне државе и везују уједно разне државе као моралне особе, као јединке човечанства. Најопштија је дакле подела права на троје: *приватно, јавно и међународно.*

Приватно право обухвата скуп норма прописаних за заштиту личне индивидуалне слободе и интереса; за то су махом и остављене бризи и на вољу самих лица. Има их и таквих које су издате у општем интересу, са којима се одређују границе личне слободе, и опредељује начин како да се истраже, па да буде ујемчена у многоструким односима једног лица према другоме, и да одговара своме задатку. Али у опште, изван тих норма, приватно право зависи од слободне воље појединаца, и они их се могу и одрећи. Друкче стоји са *правом јавним* чије су нормe прописане у интересу и смеру државном. Оне истина дају права личностима, али у колико ове суделују у државном животу и у колико су и оне позване да врше државне послове, функције. С тога, оне имају више карактер дужности и јавне службе, јачих од воље приватних, — но што би имале карактер права у ужем смислу. *Jus publicum privatorum pactis mutari non potest.*¹⁾

У погледу на обим поља дејства сваке од тих грана права, ваља приметити, да се приватно и јавно право развијају на државној територији, док се *међународно*, као што означава и сама реч, простире и ван државне границе, регулишући односе

¹⁾ Warnkönig, цит. дело стр. 68. 82.

свију оних политичких друштава, што живе под заједницом тога права.¹⁾

Аристотел у Никомаховој Етици V, 4 и даље, схватајући правду у облику једнакости, дели је на *дистрибутивну* и *рештрибутивну* (*δίκαιον διανεμητικόν*). Прва се односи на поделу части и добара међу друштвом, према заслуги (*κατ' ἀξίαν*) и представља геометријску сразмеру; друга изједначаје разлике, одузимајући оно што је прибављено недопуштеним путем у трговини и кривицама, и може се преставити као аритметичка сразмера. У прву долази јавно право, у другу приватно и кривично. (Испор. Trendelenburg, *Historische Beiträge zur Philosophie*, св. 3. стр. 339.—413.)

Римљани су делили право на *ius publicum* и *ius privatum*. *Publicum ius est, quod ad statum rei Romanae spectat, privatum, quod ad singulorum utilitatem: sunt enim quaedam publice utilia, quaedam privatim.* (Dig. I, 1, 1, §. 2.)

Август Тон (Thon, цит. дело стр. 138. — 44.) доказује, да мерило разликовања јавног и приватног права није у извору и садржају норма, већ само у правним последицама које повлачи за собом њихова повреда. Отуда закључује, да приватном праву припадају норме прописане у интересу појединаца, којима одговара приватна радња; на против, јавном праву припадају оне норме, чија повреда бива за време какве јавне радње коју врши држава. Ово је разликовање истинито, али није основано на исконском својству права. Јер, ако и усвојимо да неке норме прати јавна радња, а друге приватна, увек остаје и да се сазна, за што је ова разлика; а узрок јој се опет налази у садржају и у различитим смеровима, које ове норме имају да заштите. Осим тога, ово мерило не би се могло применити на међународно право, у коме нема радње у правном смислу. *Аренс* (Ahrens, *Recht und Rechtswissenschaft im Allgemeinen* у Холцендорфовој Енциклопедији, 3. издање, стр. 48. и даље) правилније примећује, да позната разлика између приватно-правних и јавно-правних односа, не потиче из природе субјеката, тако да би за прве, по општем мишљењу, били субјекти приватна лица, а за друге држава и њезине установе: пошто и сама држава, општине и друга јавна правна лица могу бити субјекти приватних односа. На против, основ разликовања, као што је речено горе, лежи у смеровима којима теже правне норме. На тај начин, додаје он, приватно право биће скуп норма, на основу којих сви чланови политичког и социјалног поретка могу постићи своје посебне циљеве *актиом своје воље*; а јавно право биће

1) Због овог обележја неки га писци називају јавним *саопћним* правом, за разлику од јавног *унутрашњег* права. Из истих се разлога назива међународним *приватним* правом скуп норма по којима закон једне државе има силу и ван њезиних граница, у односима између лица која припадају разним државама.

скуп норама, којима се постизава смер целе државе, као и остали смерови који од тога зависе, *одређеном влашћу*, али тако, да је свима члановима одређен удео у дужностима и правима.

Савињи, *Пухта*, *Валшер* и други додају подели још један део, који иде упоредо са осталима; а то је *црквено* право. Узрок томе, као што је јасно изнео *Савињи* (Систем, I §. 9.), лежи у космополитеском карактеру хришћанства, који не допушта чисто национално обележје код овог дела права. Разне хришћанске цркве ваља сматрати као засебне целине које постоје поред државе, с којом имају небројене тесне везе; према томе, црквено право образује специјално право које стоји за себе, и не може се увретити ни у опште ни у приватно право. — Против оваквог схватања *Варнкениг* (*Warnkönig Encyclop.* стр. 82.) је навео, да из самоуправности цркве не излази потреба, да њезино право буде са свим одвојено од осталих делова права. Међутим, црква може у толико полагати на та своја права, у колико она већ постоји у извесном правном поретку, и с тога њезино право ваља држава да призна, као год што га често она сама и установљава. По противном мњењу, вели он, ишло би се управо то, да се утврди надмоћност цркве према држави, или бар да се утврди мњење, да је црква везана са државом простом међународном везом; а то не одговара начелима данашњег права.

Тврђење *Савињијево* може важити за *канонско* право у ужем смислу (тј. оно црквено право које је изложено у *Corpus iuris canonici*), а и на касније *црквено* право, у колико га је створила законодавна власт цркве. И једно и друго заиста, имају карактер општег права (*ius universale*), и као производ *sui generis* одвајају се од права које је држава створила. Али, свакојачо, то не важи за онај други део црквеног права, који потиче непосредно од државе (*Staatskirchenrecht* у Немачкој; *droit civil ecclesiastique*, у Француској) и које право има националан карактер, а разликује се од осталих делова права само по предмету на који се односи. С тога овај последњи део улази у јавно или приватно право, према односима које оно регулише. (О данашњем положају црквеног права испореди: *Gruss, Zur Begriffsbestimmung und Würdigung des Kirchenrechts*, Graz, 1872. — *Friedberg-Ruffini, Trattato di diritto ecclesiastico*, итал. издање, Torino, 1893. § 2. — *Scaduto, Il concetto moderno del diritto ecclesiastico*, Palermo, 1885. — *Ruffini, Lo studio e il concetto odierno del diritto ecclesiastico* у *Rivista Italiana per le scienze giuridiche* XIII. 1892. — *Mamenti, Concetto ed importanza dello studio del diritto ecclesiastico*, Macerata, 1892.).

ГЛАВА ШЕСТА

Наука о праву и правни метод.

§. 24.

Право, као и све људске установе, предмет је научног размишљања. У животу право смера одржању друштвених организација, а у науци јавља се као једна од главних манифестација духа народа у тесној вези са свим осталим облицима народног живота. Наука оживљава право и изналази му зачетке, које продиру у интимну природу људску; то је оно што чини, да се оно не намеће само механички, као гомила правила изазваних тренутном потребом, већ да га сви осећају као део свога бића.

Облици у којима се правна наука јавља, одређени су различитим облицима, у којима се право показује у потпуности свог објективног бића. Пошто се, дакле, право може посматрати са три гледишта, и то: 1. у *позитивном* облику, како постоји у извесном тренутку, 2. у *историјском* развитку, 3. са *идеалне* стране, — излази да су три главна облика праве науке: *догматички*, *историјски* и *философски*. У прву долази *егзегеза*, *коментирање* и *систематика*; у другу *историја права*; у трећу *философија права*.¹⁾

§. 25.

Егзегеза. Коментирање.

Први и најосновнији научни рад на праву је *егзегеза*, *коментирање*; без ње не би био могућан ни један даљи корак у науци позитивног права. Она се оснива на тумачењу, интерпретацији и од рационалне примене правила тумачења зависи исцрпно и тачно егзегетично, коментаторско, познавање извора (в. §. 18.). Егзегеза позитивног права има велику практичну вредност, пошто онај који по дужности има да примењује законе, није онај исти што је закон прописао; али, у исто време, има и не мању научну вредност, кад се има на уму, да основа сваке доктринске студије лежи у правилном разумевању текста. Чисто научног је интереса, међутим, егзегеза кад се примењује на старе изворе, који нису више у сили, али је исто тако необично тешка, било због празнина, пропуста, било због уметака, интерполација, било због великих и многих погрешака, нарочито лексиколошких, које они показују, и који се имају приписати добу, или незнању преписивача. Сада се правна књижев-

1) Испор. Bluhme, Encyclop. 1. Abt. (3. Aufl. Bonn, 1863, §. 69.—71.)

ност све више и више богати овом врстом радова, од којих највећу корист има историја права.

Глосатарској школи, коју је основао *Ирнерије* у Болони у XII. веку, и која се искључно ослања на егзегезу текстова, има се благодарити за васкрснуће римскога права и у опште за правну науку средњег века.

§. 26.

Систематика.

Наука се не зауставља на послу простог тумачења, већ има и да посматра изворе у њиховој целини, у њиховој вези, да их среди и систематиче. Егзегетички је рад припрема систематском; јер, да би појмили и изложили право у систематској форми, ваља прво да смо разумели поједине изворе у правом њиховом значењу. Све установе, које чине предмет једног законодавства, показују међу собом многоструке везе, и скупљају се око једне основне идеје. Задатак је дакле система да, полазећи с те основне идеје, групише разне установе које она обухвата, као делове једне целине, не трпајући их уједно произвољно, већ распоређујући их по реду који је одредила сама идеја. Свака установа у таквом једном систему поставља се на своје природно место, и посматра се у својој правој светлости, у вези са основном идејом и са другим установама које су јој сродне.

Систематска обрада је највиша доктринска форма, која се може дати позитивном праву, у колико репродукује у научном поретку онај организам, какав је по себи право.

Систематски облик обраде налазимо у оним временима и међу оним народима, који су се нарочито одликовали продуктивношћу у праву. Заиста, где је правна грађа богата и жива, опазиће се ускоро потреба да се она систематски среди. Овом смеру служе доста расправе и теорије о појединим деловима или установама, не само за то, што је лакше систематски развити једну посебну установу, но читав склоп разних установа, већ и с тога, што, кад општем систему претходе и кад га припреме специјални радови, онда се неће пасти у погрешку, да пространство поља и предмета буде на уштрб тачног и довољног развитака појединих делова. Систем који је обележен у *Гајовим* и *Јустинијановим* Институцијама, послужио је као узор списима о праву, којима је главни део био римско право. Тек по публикацији новијих законика почело се догматичко излагање модерног права ослобођавати од римскога система. Ово је оправдано, јер систем позитивног права треба да потиче из објективне природе односа; с тога, ако се Гајов метод слагао с римским правом, не може

се рећи, да се може прилагодити и модерном праву. Ово је изгубио из вида Лајбниц, кад је у своме: *Nova methodus discendae docendaeque iurisprudentiae* (a. 1667, стр. 8.—21.) поправљао теоријску поделу римскога права и предложио своју сопствену (Walter, Encyclop. §. 41. n. 3.).

§. 27.

Историја Права.

Докле догматички радови изучавају право онакво какво је у даноме тренутку, догле га Историја Права посматра у континуитету његова развића у времену. Историји Права није задатак да покаже гомилу бивших закона и установа, без везе, већ на против, треба да прати право у његовом органском кретању и да нам изнесе узроке, околности и начине развијања, као и разне везе које везују касније право за раније, услед којих је једно продужење и развој другога. Једном речи, Историја Права износи живот позитивног права у току времена; а израз живота се не добија бацањем делимичног погледа, већ схватањем органске целине.

У Историји Права везује се практички смер са теоријским или научним; с тога, докле се, с једне стране, тежи познавању еволуције установа, с друге се стране, помаже тачном разумевању садашњег права. Заиста, помоћу многобројних веза што зближују бивше законе са садашњим, може се сазнати како у оним првим често лежи разлог установама и узрок реформама, које су изведене у оним другима.

Уобичајено разликовање Историје Права на спољну, задео што се односи на изворе, и унутарњу, за онај што се односи на установе, почиње од Гошфрида Вилхелма Лајбница, који је, међутим, ту разлику друкче разумевао. За њега је унутарња историја, историја права у свима својим деловима, а спољна: политичка и грађанска историја, у колико она служи разумевању историјског права. У овоме је смислу и могао рећи *Nova methodus* §. 29.: *Jurisprudentia historica est vel interna vel externa: illa ipsam ingreditur, haec adminiculum tantum est et requisitum. Historia iuris interna est, quae variarum rerum publicarum iura recenset. — §. 30. Historia externa ad iuriprudenciam necessaria est: historia romana ad intelligendum ius civile, ecclesiastica ad intelligendum ius canonicum, etc.* А на другом месту (§. 49.) понавља јасније, да је спољна историја: *magis requisitum quam pars iurisprudentiae est.* — Ова разлика била је изlišна у смислу Лајбницовом, јер се распростирала на једну дисциплину, која је помоћна за правну науку, али која јој је страна; у данашњем пак смислу мало има вредности и не одговара тачно појму саме ствари. На крају

крајева, историја извора је саставни део њен не мање битан за познавање историјског права, но што је историја установа. Боље би било назвати прву *општим делом*, а другу *сисцијалним делом*, као што чини *Брунер* (Bruner) у Историји немачког права, I, стр. 7.

Пухта (Inst. I. §. 34.) напомиње, да не треба мешати историју Права са *Правним Старинама*. И једној и другој дисциплини, истина, предмет је исти, али га оне посматрају са различних гледишта. Прва преставаља установе у њиховом развићу, *крешању*, друга у њиховом *мировању*, т. ј. изучава им облик и карактере, одвајајући их од историјског кретања, развића.

§. 28.

Философија Права.

Од Историје прелази се на Философију Права, највиши ступањ научне радње на праву. Посматрајући право у његовом историјском развићу, нашем се уму намећу они елементи, који остају општи и стални, константни кроз све промене посебних форама, и које састављају у једну хармоничну целину правне установе разних времена и разних народа. Тако улазимо у право поље Философије Права, која, и ако увек има позитиван субјекат, како учи најновија доктрина, ипак се не може обухватити у обим ни једног националног права. Она није ни проста општа теорија, ни проста критика позитивног права, већ се враћа ка првим основима права, изучава му претпоставке и порекло, начин како се оно манифестује и дејствује у животу, као и његове везе са свима другим облицима социјалног делања.

Докле се философија права, с једне стране, везује за општу философију, јер ова као наука опште мисли или највиших принципа, садржи у себи идеју о праву; она је, с друге стране крајња генерализација, синтеза правне науке, у којој су синтези различни и прелазни, транзиторни облици спојени, скупљени у оно, што им је заједничко, опште и стално, константно, што је управо њихова идеална страна.

Од Философије Права јако се разликује тако звано *природно право* које се схватало као систем апсолутних и непромењивих односа, изведених из човечије природе и сасвим независних од позитивног права; као да какав однос, који нити је остварен нити је одређен да се оствари, може бити право (в. §. 10.). Појам о природном праву владао је у школама до нашег века, и не може се рећи, да је са свим напуштен. (О данашњем појму Философије Права, осим цитираних дела Филомузи-Гвелфија, испор.: Carle, *La vita del diritto* (2^a ed.), Torino, 1890. стр. XXXIX и даље. — Mira-

glia, цит. дело, стр. 89. и даље. — Gareis, Encyclop. p. Method. der Rechtswissenschaft, Giessen, 1887. стр. 9—11. — Vanni, problema della Filosofia del diritto, Bologna, 1894, где писац испитује правац школе, коју представља Адолф Меркел, који би хтео, да Философију Права сведе на просту општу теорију права).

§. 29.

Правни метод.

Уз излагање разних облика правне науке иде и метод.

Под методом (*μέθοδος*) у опште разумемо пут или процес којим долазимо до сазнања. Он зависи од два услова: од предмета познавања и субјекта који сазнаје. И доиста, метод који не одговара природи предмета, објекта, постизава илузорне и погрешне резултате; као што, с друге стране, ако није подешен према нашем разуму, интелекту, чини немогуће само сазнавање, — предмет постаје неразумљив. У погледу на предмет, метод је различан према различности својства и каквоће онога што се има знати: тако постају особени методи за поједине науке. Али, оно што се односи на субјекат, заједничко је у сваком методу, јер је за све иста мисао, што разним путевима емера, да из ствари и из појава, феномена, прибירה оно што је потребно. Ова мисао, било да се она примењује на природу, било на морална факта, изводи из свог сопственог бића извесна средства или законе, на основу којих она поступа у својим операцијама, и на којима се оснива свака извесност сазнања, знања. Скуп таквих закона излаже се у *Логичи*, основи сваког процеса сазнања, која зато улази у правни метод, као и у сваку другу науку.

У погледу на специфична обележја правнога метода, довољна је за нашу потребу само једна напомена. Пошто се право изучава у своме троструком облику, догматичком, историјском и философском, не може се правна наука обрађивати као чисто емпиричка ни као чисто спекулативна наука. Она је практична наука у правом смислу речи, и као таква захтева подједнако и индуктивни и дедуктивни метод. Индукцијом се онај који изучава издиже од конкретних и особених односа, до правила што њима управља, по познатом упуту Паулуса: *non ex regula ius sumatur, sed ex iure quod ex regula fiat*. Дедукцијом: полазећи од основног појма једне установе или групе усанова, изводе се из њих особине које га карактеришу, и испоређује их са компликованим односима друштвеног живота. Једна представља асцендентно кретање у коме се посматрањем и опитом (у ко-

лико се опит може применити код моралних факата) доспева до схватања принципа или узрока; друга преставља обратну кретање. Прва одговара на питање: какво је право, друга на питање: какво треба да је право.

§. 30.

Задатак је науке о методу не само да означи правила за изучавање појединих дисциплина, већ и да обележи њихово рационално сређивање, нарочито с обзиром на академско учење.

Из раније наведене поделе правних наука на егзетичко-догматичке, историјске и философске, и из означавања односа међу њима, добили би овај ред у изучавању правне науке: почети са дисциплинама које се односе на постојеће право, за тим прећи на историјске и најпоследње, као завршну синтезу, на Философију Права. Али овај строги ред не може се одржати без знатних измена, нешто из обзира на практичне смерове, којима теже правни факултети, поред научне сврхе, нешто и због тога, што од разних дисциплина свака садржи мање или више три горе наведена карактера права. Водећи рачуна о свима овим околностима и о садашњим условима универзитетског учења, могу се препоручити ова правила:

а). Науке пропедевтичког, припремног карактера, као *Енциклопедија* и *Институције римског и грађанског права*, претходе свима другим дисциплинама.

б). *Историја права*, која обухвата позитивно право у својој целини, строго узевши, претпостављала би познавање свију његових делова, али се, из практичних разлога, може придружити изучавању постојећег права, коме служи за припрему и помоћ.

в). Корисно је да приватно право (*Грађанско и Трговачко*) претходи јавnome (*Уставно, Административно, Кривично, Међународно* и т. д.), јер је природан прелаз од личних и породичних односа ка јавним односима у ширем политичком друштву.

г). Предмети који се односе на примењено право, треба да иду за теоријом оног дела права, на који се односе: тако *Грађански* и *Кривични поступак* треба да дођу после система *Приватног* и *Кривичног права*.

д). *Философија Права*, која захтева извесан ступањ правне спреме, најбоље је да се изучава, кад се прослушао који део позитивног права.¹⁾

¹⁾ Испр. Arndts, *Juristische Encyclop. u. Methodologie* (6. изд.) Stuttgart. 1876, §. 153—166.

Али, поред правих правних дисциплина, стоје тако зване социјалне и политичке у ширем смислу. Такве су Економија, Статистика, Административна и Финансијска наука и т. д. Оне се, као помоћне науке права, могу слободније придружити ма којој грани правних наука. Но, ваља приметити, да ове две последње претпостављају познавање државе и њезиног организма, јер се односе на два облика политичког делања.¹⁾

Данашњи ред правних дисциплина образовао се постепено, пошто су установе, нарочито јавног права, изишавши из оквира римског права, добиле облик специјалних наука. У средњем веку, за време Глосатора, цело изучавање права имало је три главна дела: римско право, канонско и феудално, ломбардијско; на овој трострукој подели основан је тако звани правни метод, који је употребљаван до после шеснаестог века. Касније, услед образовања нових држава и услед проширења и кодификације права није више постављан на римском праву, већ на новим законцима, кодексима, а римско је право остало као научан и историјски извор велике важности. Овај карактер преовлађује дан данашњи, и ако у мањој мери, и у црквеном праву.

(Наставиће се)

О ДВОДОМНОМ СИСТЕМУ

(Наставак)

IV. — Организација Горњег Дома.

Горњи Домови какви се данас у Европи виде разликују се много по својој организацији. У Енглеској Горњи је Дом у главноме наследна скупштина; у Француској, сасвим обратно, то је скупштина изборна. И то нису два једина начина на која Горњи Дом може бити организован; јер у Италији на пр. Сенат није ни наследна ни изборна скупштина, већ скупштина указна, чије чланове краљ поставља. Нигде не стоји да се ти разни начини не могу један с другим комбиновати. Тако у Португалској има се један Горњи Дом са три врсте чланова, с члановима наследним, постављеним и изборним; у Аустрији Господски Дом састављен је од наследних чла-

¹⁾ У односу између политичке економије и права испор. L. Cozza: *Introduzione allo studio della econ. pol.* (3. изд.) Milano, 1892., стр. 36. и даље.

нова и од постављених; дански Ландстинг од чланова које владалац поставља и од оних које народ бира, — и комбиновање би се могло продужити.

Класични пример наследног Горњег Дома јесте онај који се у Енглеској налази. Лордовски Дом састоји се из пирова који заседавају по праву наследства, из пирова које је изабрала племићска колегија у Скотској и у Ирској, из архиепископа и епископа који у ову скупштину долазе по праву положаја; најзад, из једног ограниченог броја виших судија које Круна на живот поставља. Пирови које Круна ствара не чине никакву нарочиту категорију, јер пировско достојанство она коме не може друкчије подарити него на тај начин да оно у његовој породици остане наследним. Свакојако то су наследни чланови који у Лордовском Дому преовлађују.⁴²⁾ — Наследних чланова има такође у Горњем Дому пруском, баварском, саксонском, виртембершком, баденском, аустријском, угарском, португалском... Свугде су ти наследни чланови представници великих племићских породица. У опште наследни Горњи Дом претпоставља аристократију, јер најзад то је сасвим аристократско начело да јавне функције припадају извесним породицама, као њихово приватно добро које прелази с оца на сина. Из тога би изашло да тамо где се не зна за племство не би имало разлога учинити чланство у Горњем Дому наследним. Али то што наследни Горњи Дом не иде без једног племства које би га члановима снабдевало, то још не значи да само начело по коме је он организован садржи једну заблуду. То би начело извесно било једно лажно начело, кад би по њему јавне функције за то требало оставити једној породици у наследство што ће се политичке способности којима се њен оснивач одликовао преносити с једног његовог колена на друго. Политичке способности, као и остале способности, само се по изузетку наслеђују.⁴³⁾ Је ли потребно наводити како Оливер Кромвел није оставио иза себе једно потомство с јаким диктаторским темпераментом, као ни Наполеон Бонапарта једно потомство с изузетним организаторским и администраторским својствима? Али праведно је

⁴²⁾ Anson, op. cit. I, 6.

⁴³⁾ Ritchie, Darwinism and Politics, стр. 23, 24.

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

приметити, да се примена наследног начела у области политике не ослања ни на какву претпоставку о непосредном наслеђивању политичког генија. На шта се она ослања, то је на то просто искуство, да у већини случајева човек има оно васпитање које у својој породици добије. Ако је сасвим неизвесно да ли ће од свога оца примити његову интелигенцију и дар, и ако је то све неизвесније што су интелигенција и дар у његовог оца већи, — тиме још није искључена могућност да му његов отац домаћом дисциплином извесна начела у главу усади. Тјер је то сасвим јасно увиђао, кад је казао у једној својој беседи, баш поводом овог питања о наследном Горњем Дому, да дух, истина, не прелази с оца на сина, али да традиција прелази.⁴⁴⁾ Задатак, међутим, Горњег Дома и није да буде један живи Пантеон, где ће вештом применом једног природног закона потомци великих државника, великих војсковођа и великих администратора продужавати врлине својих предака; његов задатак то је да извесна начела представља, да извесну традицију одржава, да идејама умерености, реда и стабилности обезбеди утицај на јавне послове. И пошто је несумњиво да ће таквим идејама пре бити предани они који се у извесним породицама однегују него други, то није сасвим нелогично завести да се приступ у једно тело које баш такве идеје има да брани задобија самим чином рођења у извесним породицама. — Поред свега тога Горњи је Дом немогућно више засновати на наследном начелу, ако се он већ од ранијих времена на таквом начелу не налази заснован. Наследно начело дискредитовано је данас исто толико колико и аристократија, и ако с њоме није спојено на нераздвојан начин. У сувременом друштву, где демократске идеје преовлађују, наследни законодавци не би, према једној Франклиновој изреци, изгледали ништа мање апсурдни него наследни математичари. О прецима се више не води рачуна, гледа се само на личну вредност, и пошто се ова у сваком посебном случају мора нарочито констатовати, то су ушли у обичај избори, где се она претреса, ако не с највише разумевања, а оно бар с највише јавности. Политичар који не би такав претрес издржао сматрао би се као чо-

44) Gomel, op. cit. VI.

век чија способност још није посведочена, на пр. као лекар или адвокат који свој испит не би био положио. У демократији власт се може на више начина добити, али ауторитет само на један, а то од народа. У томе погледу пример Лордовског Дома нарочито је поучан. По свом личном саставу та скупштина не уступа ни у колико Доњем Дому; шта више, данас кад се међу њеним члановима налазе вође обе историјске странке, могло би се рећи да она над Доњим Домом својим личним саставом и претеже. Али, уз пркос тим повољним околностима, Лордовски Дом дејствује тек с највећом дискретности, праву власт опет врши друга скупштина. Што паралише Лордовски Дом, то је немање ауторитета; способности које се у њему налазе прикупљене само за то што на изборима нису биле проверене, осуђене су да чаме као закопано благо. И кад се узме у обзир да је ауторитет у политици све, да није доста бити способан него треба још и поверење уживати, да људе човек не може водити, ако они сами неће за њим да иду, кад се све то узме обзир, онда за одбацивање таквог Горњег Дома какав је у Енглеској ништа речитије не говори до та околност што већина грађана тако мало вере има у мудрост наследних законодаваца.

У корист једног Горњег Дома владаоцем постављеног може се овај разлог навести. Ако само хоће, владалац је у стању да констатује личну способност; донекле, пре је он у стању да је констатује него бирачи. Има нешто што овима смета, то је партијски систем. Они немају да бирају између два појединца чије би способности могли упоређивати; они имају да бирају између две партије, два програма, две политике. Готово је правило да на изборима кандидат пролази, не због своје личне вредности, него због своје политичке боје, због онога што је код њега најмање његовога, што је код њега неки пут само један спољни знак. Код кандидата се не гледа на то шта јесте, него шта представља, и због тога они који на изборима победе не могу само на основу тога бити сматрани за способне. Један владалац који стоји ван партијских односа, који је својим положајем упућен на улогу непристрасног посматрача, налазио би се у јединственом положају да личну способност запази и извуче на видело. У Италији сви су сенатори

њиме постављени (чл. 33 устава). У већини других монархија њему је дано право да бар један део чланова Горњег Дома он избере.⁴⁵⁾

Али у свима тим земљама његово је право постављања подведено под извесне услове. Први је, и најважнији услов, да владалац никоме не може чланство у Горњем Дому друкчије дати него на цео живот. Он поставља чланове Горњег Дома, али нема права да их смени. У томе одиста нема ничег необичног. Чланови Горњег Дома који би стајали под вечитом претњом отпуштања убрзо би постали исто онако зависни од шефа извршне власти као и други чиновници. Како би онда они могли вршити једну од главних функција једне скупштине, ону која се састоји у контролисању владе? Такво потчињавање законодавних органа шефу једне друге власти било би, у осталоме, у највећем степену противно начелу поделе власти, које захтева да органи разних власти буду између себе што већма независни. И најзад, кад би владалац био овлашћен да мења једном постављене чланове Горњег Дома, свака би нова влада наваљивала на њега да промени оне међу њима који би јој могли бити опасни. Свакој промени владе следовала би мања или већа промена у личном саставу Горњег Дома, док не би министрима сасвим прешло у руке право да постављају чланове те скупштине. Министри би се, наравно, на првом месту руководили партијским обзирима, и у једном Сенату под њиховим утицајем образованом лична би заслуга исто тако мало изгледа имала да буде заступљена, као и у једном Сенату који би избора произилазио. Други услов за који је везано владаочево право постављања, то су квалификације које се од сенатора законом изискују. Овим прописивањем квалификација владаочево право постављања није ништа повређено. Под тим правом разуме се само слобода у избору личности; што се тиче спреме која је потребна за вршење једног звања, она није тако субјективна ствар да се не би могла унапред законом одредити. Данас су ретка та места у државној служби која би владалац

⁴⁵⁾ Пруски закон од 7 маја 1853; баварски устав, VI, 2; саксонски закон од 3 децембра 1868; виртембершки устав чл. 129; баденски устав чл. 27; аустријски закон од 21 децембра 1867; мађарски закон од 1885; шпански устав чл. 22; португалски устав чл. 39 (Dareste, op. cit. I).

могао попунити апсолутно како би хтео; при попуњавању готово свију места он је везан законима, често самим уставом, који постављају услове за кандидате. Шта више има случајева кад, не он сâм, него нарочита стручна тела оцењују да ли је кандидат те услове испунио. Ну, квалификације за сенаторе нису у свима државама подједнако прецизно утврђене. Негде се налазе само тако широка упутства да чланови Горњег Дома ваља да буду лица која су се одликовала у науци или у уметности, или која су стекла заслуге у служби цркве или државе; негде, опет, изреком су набројане категорије лица која имају права бити постављена у Горњи Дом. Пошто су ти услови за чланове постављеног Горњег Дома понајвише исти они који се траже и од кандидата за изборни Горњи Дом, то ће о њима бити говора сниже, кад се буде прешло на изборни Горњи Дом.

Овде је нужно отворити једну парантезу. Кад се већ стану набрајати положаји који препоручују човека за Горњи Дом, природно се долази на мисао да има извесних положаја који толико јемче за вредност оних који се на њима налазе, да би овим последњима ваљало допустити да непосредно без ичијег постављања или избора, силом свог положаја, постају чланови Горњег Дома. Таквих чланова по положају има у већини Горњих Домова; али свугде они незнатну мањину представљају. По правилу, то су само чланови Краљевскога Дома, и митрополити са владикама, негде им се још додају и војни великодостојници, председници виших судова и т. д. Али нигде није учињен покушај да се Горњи Дом поглавито од таквих чланова образује. Чланови по положају, то значи чланови по своме положају у државној служби, чланови који су чиновници иначе, врло високи чиновници наравно, али тек чиновници. Чиновници, међу тим, не могу бити подручни органи шефа извршне власти, и у исто време, као чланови Горњег Дома, његова контрола. Пошто би требало да они као чланови Горњег Дома буду непокретни, то би изашло да их владалац не би смео ни посредним начином, дижући их са оног чиновничког положаја којим су у Горњи Дом уведени, одатле искључити. У томе случају велики број виших чиновна у државној служби постао би од њега независан и тиме би свака дисциплина, у администрацији тако по-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

требна, била разорена. Већ у самом појму чиновничке скупштине има нечег противуречног, и због тога се и у Горњем Дому чланови по положају само као изузеци трпе.

Постављени Горњи Дом био би неоспорно више у духу данашњег времена него наследни. Ако се ниједна виша јавна служба не добија путем наследства, толике се јавне службе, чак и оне које не стоје под непосредним заповестима шефа извршне власти, добијају од овог последњег. Ну, сумњиво је веома да ли би један чисто указни Сенат имао колико треба ауторитета да уравни тежи једну народом изабрану скупштину. Да би ту оскудицу у ауторитету накнадио, он би морао личним престижем својих чланова сијати; међутим, поред свих законом предвиђених квалификација, добар састав једног Горњег Дома чије чланове владалац поставља, зависи на првом месту од личних особина самога владоца, од једног елемента који измиче сваком предрачуноу, од нечег мање више случајног.

Изборни Горњи Дом ни у колико није ограничен на републике. Он постоји у монархијама исто тако као и наследни или постављени Горњи Дом. Истина, он се само у Белгији и у Норвешкој, бира на исти начин као и Доњи Дом. Општа је тежња пре у томе смислу да избори за њ буду друкчије удешени. Избори за Доњи Дом врше се по групама које су према једном чисто математичком начелу образоване. Укупан број пореских глава подели се макојим мањим бројем, на пр. бројем од три тисуће; у овоме случају, сваких би три тисуће пореских глава чинило засебну изборну колегију која би бирала једног посланика. Људи који се у таквој колегији нађу не морају бити спојени никаквом приснијом заједницом интереса, мисли, осећаја. Они чине групу само у аритметичком смислу, т. ј. не чине групу него збир. — Да појединци нису иначе између себе повезани, да у сред државе не образују уже групе, они би се могли овако произвољно као бројеви комбиновати. Али, кад потпуно издвојен и осамљен појединац не постоји нигде, кад се он редовно јавља као становник једне општине, члан једне професије, присталица једне вере или, у новије време, једне странке... Зар он у својим интересима који су увек више колективни него чисто лични неће бити

врло непотпуно заштићен, ако у законодавном телу не буду представљене све оне збирне формације којима он може припадати? Ето зашто Горњи Дом не би требало бирати исто онако као Доњи: док овај бирају појединци, Горњи би Дом требало да бирају групе.⁴⁶⁾

Које групе? На првом месту оне административног карактера. Што у Горњем Дому пре свега треба да буде представљено, то је општина, и то су среске, окружне, обласне скупштине.⁴⁷⁾ Будући израз тих локалних организација, Горњи ће Дом фатално бити доведен до тога да на супрот централистичким тежњама брани локална права и слободе. Интересантно је да исту улогу Горњи Дом игра и тамо где се као једна наследна, једна племићка скупштина јавља. Прави племићи, познато је, не живе у престоници; они се налазе растурени по унутрашњости, сваки са својим дворцем на другој страни. Сваки је од њих привезан за извесну област, — сваком графу његова графовина, и пошто је та графовина његова, пошто он од ње живи, он је брани у исто време кад је води. Довољно је поменути да су при изласку из феудалности главни отпор владаоцивим покушајима усредсређивања власти свугде дали ти локални великани, ти обласни прваци, који су носили племићке титуле. — Потреба да се заштити самосталност локалног живота никада се није живље осећала него у једном оваквом добу претераног централизовања какво је наше, и тиме треба објашњавати што у Холандији чланове Горњег Дома бирају обласне скупштине, што у Шпанији највећи број изборних сенатора бирају такође обласне скупштине, којима се још придодају и повереници општина; што се, најзад, у Француској сенатори бирају по департаманима од нарочитих повереничких скупова где су заступљене све локалне организације, окружне скупштине, среске скупштине, општине. У овој земљи нарочито се ишло на то да Сенат буде органом општина, чија се самосталност изједначује са слободом као свемоћност централне власти са апсолутизмом.⁴⁸⁾

⁴⁶⁾ Roscher, op. cit. 342—347.

⁴⁷⁾ Burgess, Political Science and Constitutional Law, II, 5.

⁴⁸⁾ Гамбета у Бельвуду, 25 Априла 1876.

Групе с административним карактером нису једине које заслужују да у Горњем Дому буду представљене. И напр. по уставима румунском, шпанском и португалском при наименовању сенатора, универзитети функционирају као засебне бирачке колегије: по шпанском такође и свештенство. По сва та три устава, и још по данском, грађани који највише порезе плаћају груписани су при изборима за Сенат засебно. Без сумње има још група, нарочито професионалних, које би ваљало признати, али с организацијом тога представништва по групама није се нигде даље ишло. То је још једнако једна мисао којом се више баве публицисте него законодавци.⁴⁹⁾

Услови прописани за сенаторе увек су нешто тежи него они који за посланике важе. Има их у главnome два која се провлаче кроз све уставе што изборни сенат предвиђају; то су већа старост и извесна материјална ситуација.⁵⁰⁾ Сенат никад неће постати правим конзервативним телом које ће задржавати Скупштину од пренагљености, ако не буде састављен од лица која имају природних склоности за вршење такве једне отпорне функције. Таква лица, то су, прво, људи већ у годинама, који су изгубили способност одушевљавања, и који ће баш с тога предлоге Доњег Дома и моћи критички посматрати; за тим, то су људи који се добро осећају у друштву таквом какво је; који би при већим политичким променама ризиковали да што год изгубе, и који ће баш с тога сваку иницијативу реформе с извесним неповерењем примати. Што ће у критикама оних првих имати нешто од оне старачке одвратности према новим идејама у опште, и што ће мотиви у ових других бити отворено себични, не мари ништа. Као год што се у медицини, неки пут, и отров за лек узима, тако у политици ваља експлоатисати у државном интересу, не само врлине грађана, него и њихове мале слабости.

Обично Сенат броји мање чланова него Скупштина. У Француској, Белгији, Холандији, два пута мање него

⁴⁹⁾ Charles Benoist, Organisation du Suffrage Universel, passim.

⁵⁰⁾ Француски закон од 9 децембра 1884, белгијски устав чл. 56; холандски, чл. 90; италијански, чл. 26; португалски закон од 9 марта 1878; шведски закон од 22 јуна 1866; румунски устав чл. 40. (Daresté, op. cit. I, II)

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Скупштина; у Белгији је као уставно правило постављено да мора бити два пута мањи. У Шпанији, Данској, Шведској, Румунији, такође је мањи, и ако не за толико. Рачунало се да ће он тиме постати способнији за дискутовање, пошто одлуке које из Скупштине добија, баш због великог броја чланова из којих се она састоји, нису увек довољно претресене. Ако је број сенатора сведен, њима је у накнаду мандат продужен. У Белгији, Шпанији, Румунији њихов је мандат два пута дужи него посланички; у Француској, Холандији, Данској, Шведској, још је и више продужен. Врх тога, у свима тим земљама Сенат се не обнавља друкчије него делимично; у Белгији, Шпанији, Данској, Румунији половином сваке четврте године (у Шпанији сваке пете); у Француској и Холандији трећином сваке треће. Трајање сенаторског мандата продужено је за то што је Сенат позван да одржава извесну доследност у јавним пословима за који је Доњи Дом, у коме се огледају све флукуације јавног мњења, постао савршено неспособан. Одиста како би Сенат могао ту доследност одржавати, ако се његовим члановима не би оставило довољно времена да уђу у послове, и нарочито ако би то тело примало у своју средину сваки час људе с другим погледима. Из истог разлога, избегава се и интегрално обнављање Сената (изузимајући, наравно, ретке случаје распуштања). Пошто он има дужност да противстаје наглим менама у јавном мњењу, то је врло добро да у њему увек буде више старих чланова него нових, више, дакле, оних чланова који нису изабрани у оном моменту кад је извесна мена у јавном мњењу наступила, и коју већ самим тим дају неког јемства да њоме неће бити заведени.

Противници изборног Сената тврде да један Сенат, који порекло доводи с истог извора с кога и Скупштина, по нужности подлежи истим заблудама којима и Скупштина, и да, следствено, није у стању ову контролисати и поправљати. Тврдња сасвим неоснована. Све ове разлике у начину бирања Сената, и иначе у његовој организацији, које смо побројали, учиниће да ће се он у брзо толико одвојити духом и методом од Скупштине да ће моћи свако питање оцењивати с једног друкчијег гледишта него она. И то је толико тачно да, нигде где по-

стоји, изборни се Сенат није показао непотребни дупликат Скупштине.

Кад је реч о организацији Горњег Дома, избор се намеће, у ствари, између два система, — система постављања, и система бирања. Који од та два система треба претпоставити? Наше је мишљење да не треба претпоставити ни један; боље је комбиновати један систем с другим, тако да један део чланова Горњег Дома поставља владалац, а други да бира народ. Такав мешовити Сенат постоји у Шпанији, Португалској, Данској. Он има својих заступника и међу чистим теоретичима (Sidgwick). Ево зашто ми таквом једном Сенату нагињемо.

Прво, ако владалац не буде могао детерминисати лични састав Сената, он неће имати више начина да контролише одлуке законодавног тела. На право вета, код дводомног система, није много рачунати. Од овога права владалац само у отсуству Горњег Дома може чешћу употребу чинити, онда, дакле, кад сем њега нема никог другог да Доњи Дом зауставља. Тамо где би тај посао вршио Горњи Дом, владалац би имао прилике да се својим правом вета само на спрам заједничких одлука оба дома послужи. Међутим, такве одлуке на које су се оба дома сагласила, и то сагласила, не одмах, него после једне исцрпне дискусије, ако не и мале борбе, — често, шта више, тек после апела на бирачко тело, такве одлуке владалац не би имао могућности да одбије. Отпор од његове стране у овом последњем тренутку био би, за цело, врло нерадо виђен, јер сав отпор који се сматрао као потребан Горњи је Дом већ раније дао. Али баш за то што би владалац био у тешком положају да одбаци заједничке одлуке домова пошто се једном донесу, мора му се дати средства да утиче на њих пре него се донесу. За то што је практички изгубио право вета, мора се наоружати другим једним правом, оним да извештан број сенатора поставља. Без тих *својих* чланова у Сенату, који би у свима важнијим приликама следовали његовој инспирацији, он не би могао ни на какав начин дејствовати противу оних одлука законодавног тела које не одобрава.

Друго, чисто изборни Сенат био би сувише јак, био би јак колико и Доњи Дом, с којим је на истој основи установљен. Ми смо видели да има случајева кад

је неопходно да Горњи Дом попусти Доњем. Да ли ће му он у таквим случајима хтети попустити, ако престижем не буде иза њега стајао? Корисно је да Горњи Дом буде у стању Доњем противстати; било би опасно кад би он био у стању да Доњи Дом на потпуну деобу власти принуди. Један Сенат састављен искључиво од указних чланова не би ни за опозицију Скупштини био довољно јак (на пр. италијански Сенат); на против, један Сенат који би сав био изабран био би већма јак но што је за просту опозицију потребно, и тај сувишак снаге употребио би на борбу са Скупштином око прерастања власти (на пр. француски Сенат, неки пут). Кад би се у њему помешали постављени чланови са изборним, добила би се зар она доза јачине која се тражи.

У овом питању о Двodomном Систему све се једно с другим држи. Доношење закона јесте један посао који захтева много стрпљења, много размишљања, много методе. Тај би посао без сумње врло непотпуно био урађен, ако би се оставио само једној Скупштини растрзаној странкама, којима је стало до власти, а не до разлога, једној Скупштини која је још и једна маса недисциплинована, страсна, ђудљива. Чим су две скупштине једна поред друге, оне се узајамно контролишу, свака је дужна да оној другој објасни, и да пред њом оправда све што одлучи, и тако се посредним начином принуђава да одлучује само оно што ће се по потреби моћи разложима бранити. Али законодавна власт не постоји само ради доношења закона, она још и на владин рад утиче. Опасност је сада од две скупштине у томе, да једна не гура владу у једном правцу, а друга у другом. Да се то не би десило, домови престају бити један с другим једнаки, чим у владин круг рада ступе; ту права законодавне власти врши Доњи Дом или искључиво, или уз подређено садејство Горњег Дома; свакојачко, влада прима импулс само с једне стране, а не с две разне и у два супротна смисла. Наравно, ако би два Дома била подједнако организована, Доњи Дом не би могао потраживати никакво првенство у оним питањима где је радња владе ангажована. Горњи Дом, због тога, ваља друкчије организовати, од прилике тако како ће чинити утисак једне скупштине, не баш истог ранга с Доњим Домом. У интересу је овог последњег, и у ин-

интересу је његове превласти, да Горњи Дом не буде једно чисто изборно тело.

Све ово може изгледати компликовано, али, ако компликованости има, кривица није до Двodomног Система. Она долази од туда што су функције законодавног тела двојачке; једне чисто законодавне које условљавају спорију радњу, друге карактера више административног које условљају бржу радњу. Да би прве како треба вршило, законодавно се тело мора поделити на две скупштине; чим оно пређе на своје друге функције, сметња се од две скупштине осећа, једна ваља да се повуче сасвим, или да се оној другој потчини. Али то преношење неких административних функција на законодавне органе, чему одговара опет учешће извршних органа у законодавству; та сурадња удешена између те две врсте органа, то фузионавање њихових надлежности, то не лежи у природи Двodomног Система; то је одлика самог парламентарног режима, његова одлика најглавнија, и у којој се састоји снага тога режима.

(Наставиће се)

Слободан Јовановић.

ИЗ СУДНИЦЕ

ХП.

Судија вишег суда, који је учествовао у извињању неког спора као судија нижег суда, не може у већем суду исти спор судити.

(Одлука опште седнице Касац. Суда).

По спору Милуна и Владимира Јосиповића, из Рожонства противу овдашњег осигуравајућег друштва „Анкера“, због дуга, г. Антоније Боди, судија Апел. Суда, као председник првостепеног суда београдског трговачког, извињао је овај спор и доносио наредбе и решења у првостеп. суду трговачком, али пресуду није изрекао.

У току извињања овога спора г. Боди буде премештен у Апелациони Суд за судију и првостеп. трговачки суд, по донетој пресуди по овоме спору према незадовољству тужилачке стране, пошље акта Апелаци. Суду на пресуђење.

У суђењу овога спора у Апелац. Суду учествовао је и г. Боди, као судија, сматрајући да није у изузећу по тач. 7. §. 52. грађ. суд. пост., јер је овај спор као председник извиђао, а није *судио*, као што се у пом. зак. пропису наводи, а Апелац. Суд пошто је донео пресуду пошље акта овога спора трговач. суду на даљи поступак.

По жалби једне парничне стране Касацони Суд примедбама свога II. одељења од 19. фебруара т.г. №. 1507 уништи пресуду Апелац. Суда са разлога „кад се из акта види, да је г. Антоније Боди, као председник беогр. тргов. суда, извиђао овај спор и доносио *наредбе и решења*, улазећи тиме у суштину саме ствари, онда према тач. 7. §. 52 у вези са §. 53. грађ. суд. пост. није могао г. Боди доцније као судија Апелац. Суда да учествује у суђењу овога спора.“

Апелац. Суд. није примио ове примедбе Касац. Суда, већ је дао следеће против-разлоге:

За искључене судије из суђења какве грађанске парнице по тач. 7. §. 52. грађ. пост. тражи се, да је судија у тој парници *судио*, као судија нижег суда, т. ј. да је већ дао своје мишљење о главној ствари, па како г. Боди као председ. беогр. трг. суда у овој парници није судио, но само извиђао и наређивао оно, што је потребно за потпун извиђај ове парнице, — дакле руководио извиђањем спора, то онда он и није у изузећу по тач. 7 §. 52. грађ. пост. као што је Касац. Суд у горњим својим примедбама нашао, нити према томе стоји навод у примедбама, да горњу пресуду овога суда није донео потпун суд.

Па једно с овога разлога, а друго и стога, што је до сад у небројено оваких прилика и случајева и Касац. Суд такве пресуде, у којима су судије овога суда, који су раније као председници или судије нижих судова извиђали и решавали поједине предмете у нижим судовима, доцније као судије виших судова судили, одобравао, што за доказ најбоље служи и одлука *ошште седнице Касац. суда од 7. фебруара. 1898. год. №. 1009.* по спору Антона Пазоне противу Симе Симића, због испуњења уговора, којом је начелно решено и објашњено, да се изузеће по тач. 7. §. 52. грађ. суд. пост. односи само на оне судије који су ствар судили, а не само извиђали, то Апелац. Суд остајући при својој пресуди има част послати акта Касационом Суду, да Касац. Суд изволи изнети овај предмет својој општој седници на решење.

Ошшта седница Касац. суда од 5. марта ове год. №. 2048 одржала је у сили примедбе свога одељења, а против-разлоге

Апелационог Суда одбацила, и тако је за годину дана, по истој ствари, донео две супротне одлуке.

Саопштио

М. Ђ. Милошевић.

Секрет. Апелационог Суда

XIII.

Онај, који се послужи лажном исправом, која је невредећа што није у законској форми написана, није кривично одговоран.

(Одлука опште седнице Касац. Суда).

Полиц. власт оптужила је Живка Кузмановића трг. оvd. што је са лажном облигацијом употребу чинио и ако је знао да је лажна; Станка Бабића званич. што је ову лажну облигацију начинио и Тодора Терзића, што ју је као порезник својим потписом потврдио, давши јој форму јавне исправе.

Првост. суд за вар. Београд решењем својим од 2. марта 1899. Бр. 4916 одлучио је: да се сва тројица ставе под суд и у притвор

Касац. Суд на жалбу оптужених примедбама свога I. одељ. од 8. марта о. г. Бр. 2091 поништио је решење првост. суда са ових разлога:

„За постојање дела из §. 147. крив. зак. тражи се, да ко, у намери да себи или другима *користи прибави* или да другима *шкоди, лажну исправу* начини или праву исправу преиначи и њоме се *послужи*, а која би исправа могла послужити за доказ права и правних одношаја.

„Без обзира на уверење начел. ср. посавског од 14. априла 1894. Бр. 4197 (в. прилог уз тужбу Бр. 5330). којим се тврди, да се из деловодног протокола и регистра не види, да је тужилац Павле Радовановић 27. априла 1893. потврдио ма какву облигацију у канцеларији ср. посавског, као и без обзира на став истог уверења, да опт. Терзић као порезник није био овлашћен да заступа среског старешину, — спорна је облигација не вредећа с тога, што је потврђена од ненадежног лица — порезника, који је по чл. 12. зак. о пореским надзорницима (збор. XL.) надлежан искључиво само за оне послове, који су означени у поменутом закону, а не и за послове полицијске власти.

„Према овоме кад је спорна облигација невредећа као јавна исправа, имала би се ценити по §. 192. грађ. суд. пост. као приватна исправа. Међутим да по §. 192. буде приватна исправа, треба да је од дужника својеручно написана и потписана, а из

облигације и акта ислеђења види се, да је дужник, односно тужилац Павле, неписмен, — онда она не може бити ни приватна исправа, те да би могла послужити за доказ права и правних одношаја. Једино би могла послужити у овом случају као предмет преваре, и то према опт. Живку, као повериоцу; али овде се то дело не извиђа, нити има тужбе за то.

„Ни према опт. Терзику у овом случају не може бити кажњивог дела за које се оптужује, с тога што је он као ненадлежно лице потврдио невредећу исправу и с тога према њему она, као невредећа не може бити предмет преваре, зашто га нико и не тужи.

„А и кад би се баш утврдило дело за које се оптужује, или кад би био тужен за дело преваре, ипак не би му се могло судити за то дело зато, што је раније дело, за које је већ осуђен, веће и од дела за које се оптужује и од дела преваре, за које би се могао судити, кад би било тужбе и кад би било ово веће од ранијег дела, — и зато, по §. 70. а. крив. зак не може се осудити.

„Према опт. Станку Бабику тако исто не може бити дела у овом случају, јер је он само написао једну невредећу исправу, која би могла бити предмет за оптужење по делу преваре, у коме би он могао одговарати као саучасник; но за такво дело нема овде тужбе нити се извиђа.

„С тога је суд погрешно кад је нашао да у оваквој радњи опт. Бабића има кажњивог дела из §. 147. крив. зак.“

На ове примедбе првост. суд за вар. Београд писмом својим од 12. о. г. марта Бр. 5762 дао је ове против-разлоге:

„Из акта чињеног ислеђења јасно се види, да је опт. Кузмановић употребио облигацију која је потврђена у канцеларији начел. ср. посавског, а по којој је дужник тужилац Павле Радвановић, за суму од 720 дин. са 12⁰/₀ инт. од 1. новем. 1891. Ову облигацију као пуноважну јавну исправу опт. Кузмановић употребио је код првост. београд. суда окр. подунавског тражећи интабулацију на непокретно имање дужника Павла, што му је суд и одобрио. Међу тим ислеђењем је утврђено, да је ова облигација лажна.

Према томе, по мишљењу овога суда, наводи поменутих примедба, као да је ова облигација невредећа за то, што је потврђена од стране ненадлежног лица — опт. Терзића као порезника, неумесни су. У овом случају без вредности је то, да ли је потврду ове облигације извршило ненадлежно лице, већ је од пресудног значаја то, што се поменута облигација, коју је опт. Кузмановић употребио, појављује као лажна у свој це-

докупности, а према уверењу начел. ср. посав. од 14. априла 1894. Бр. 4197. По томе, неумесно би било по упућивању речених примедба оцењивати, да ли је ова исправа јавна или приватна исправа, кад је према ономе што је напред изложено овој облигацији дат карактер јавне исправе и као таква од стране опт. Кузмановића употребљена. Дакле, овде је употреба учињена од једне потпуно лажне облигације, која је донеста сада и невредећа, али зато баш што је лажна, а не са којих других разлога, јер је њена вредност окушана и потврђена код поменутог првост. суда приликом тражења интабулације на основу исте, као што је то напред казано. Потпуно је дакле излишно и неправљати питање о важности и неважности ма какве исправе и са ма којих разлога када је она — исправа — лажна.

Суд не може да усвоји ни оно мишљење Касац. Суда, да ничим није доказано, да је опт. Живко са знањем употребио лажну исправу, када би се баш и узело, да је спорна облигација вредећа.

Да ли је које лице учинило употребу какве лажне исправе *са знањем*, суд мора да цени све околности под којима је оваква употреба учињена, а не може се и не сме ослонити на голо казивање оптуженога, да није знао, да је исправа лажна. Па како у сваком, тако и у овом случају суд не може узети као потпуно истинито одбрану опт. Кузмановића, да није знао да је лажна облигација, коју је употребио.

Све околности досада ислеђене тврде противно његовом казивању. Тако :

1, опт. Живко даје новац по овој облигацији и то у замашнијој суми, а међутим према његовом казивању исто лице није никако ни познавао, што би значило, да он свој новац даје на зајам и не обавештавајући се о стању и приликама лица коме новац даје, те на тај начин ризикује, да му дати новац и пропадне.

2, што опт. Живко приликом испитивања није умео и могао показати иследној власти ни један случај више, који би био бар сличан овоме и оваквом давању новца на зајам, ма да као и што сам вели, а као и што се у примедбама тврди, да је опт. Живко имао велики број облигација, те да је било таквог или сличног случаја, он би исти могао именовати.

3, што је опт. Живко на своме испиту тврдио, да је новац по овој облигацији издао у своме дућану овде у Београду саме дужнику Павлу или бар ономе који се као такав пред-

ставља; а међутим сведоџбама сведока Милоја Ђорђевића, Алим-пија Марковића и Луке Петровића утврђено је да је опт. Живко пред њима казао, како новац по овој спорној облигацији није дао самоме дужнику у свом дућану, већ је исти послао у село преко свога момка.

4, што је дужник ове лажне облигације, у времену кад је иста написана, био под истрагом и у притвору код начел. ср. посав. и затим према извешћу првост. подунавског суда од 12. јан. т. г. Бр. 473 исти је Павле био у судском притвору од 8. маја 1893. т. ј. од када је сprovedен од пом. начелника, па до 31. ист. мес.

Из свију ових околности јасно се даје извести, да је опт. Живка изговор, да није знао да је ова облигација лажна, неистинит, већ напротив, да је ово знао, што се још поткрепљује и том околношћу што опт. Живко и овако према његовом пред-стављању необавештен о стању свога дужника Павла, није тражио наплату по својој облигацији, кад јој је рок за исплату протекао, а то је 1. новем. 1893., већ тек је после пуних два месеца тражио за овај дуг интабулацију на имање дужника.

Према свему овоме дакле суд налази, да је опт. Живко лажну облигацију са знањем употребио, јер исту није примио под онаквим приликама и околностима, под каквим би морао бити потпуно убеђен у исправност облигације, па у томе преварен, већ на против.

У осталом суд сматра, да кад неко у користољубивој намери употреби лажну исправу, тим самим створио је себи кривицу предвиђену и кажњиву у §. 147. крив. зак. и осталим одредбама, које о томе говоре, а на оптуженоме стоји терет, да доказује и ако може да докаже, да није знао да је *лажну* исправу употребио, а голом казивању оптуженог не може суд никакву веру поклањати, јер кад би се таква вера казивању оптуженога могла поклонити, онда неби никада могао бити осуђен неко који на пример протури или покуша протурити какву лажну новчаницу, па зато узет на одговор, он без икаквих других доказа у својим наводима каже, да није знао да је новчаница лажна.

Не може суд усвојити ни оно мишљење у примедба изнето, што се тиче опт. Тодора Терзића. Не стоји то, да је он као ненадлежно лице потврдио невредећу исправу, те према њему да она као таква не може остати с тога, што је истрагом утврђено, да је он својим потписом потврдио лажну облигацију, те према томе да је имао учешћа у прављењу лажне облигације, а са свим је равнодушно, да ли је он био надлежан за потврду

исте или не. Он је могао бити саучесник у прављењу лажне облигације и као надлежно и као ненадлежно лице.

Према овоме сматра да је и опт. Терзић у овоме делу као саучесник крив.

Што се тиче навода у примедбама, да се опт. Терзићу не би могло судити за ово дело зато, што је већ осуђен за дело веће од овога, за које се оптужује, суд сматра, да о том не може бити говора сада приликом стављања под суд, јер такав случај није предвиђен у §. 161. крив. пост., већ ово питање суд има да оцени и по истом своју одлуку донесе тек на претресу приликом пресуђења.

Тако исто суд не може усвојити примедбе у погледу Станка Бабића, а са разлога који су напред изложени за опт. Терзића, јер и њега суд сматра као саучесника у прављењу лажне облигације, што је ислеђењем потпуно доказано.

Најзад, суд сматра, да у овом случају не може бити никакво питање о превари према опт. Живку, јер за појам постојања овога дела овде нема услова.

Општа седница Касац. Суда од 13. марта о.г. Бр. 2752 донела је своју одлуку, да су примедбе I. одељ. Касац. Суда од 8. марта о. год. Бр. 2091 основане, а да противразлози првост. суда не стоје.

Саопштио,

Марко Н. Новаковић

Правн.-практ. прв. суда за в. Београд.

XIV.

Нема дела два пут наплате дуга када оптужени докаже, да је дуг наплатио по други пут без знања, грешком или забравом.

(Одлука опште седнице Касац. Суда.)

На тужбу полиц. власти првост. суд за вар. Београд својим решењем од 2. марта о.г. Бр. 4916 одлучио је : да се Живко Кузмановић трг. оvd. стави под суд и у притвор, што је судским путем тражио да поново наплати дуг од Јована Радосављевића земљ. из В. Иванче по облигацији од 12 фебр. 1883. у 40 дуката са 12% инт., који је дуг једном наплатио из новаца, које је Јован добио из Управе Фондова, као зајам на своје непокретно имање. Суд је подвео ово дело под. §. 253. крив. зак. т. 4.

По жалби оптуженога Касац. Суд примедбама свога I. одељ. од 8. марта ов. год. Бр. 2091 поништио је решење првост. суда из ових разлога :

„Наш законодавац је дело два пут наплате дуга уврстио у главу XXV. крив. зак. као превару, што се види из §. 253. крив. зак.

А за појам дела два пут наплате дуга, као преваре из §. 253. т. 4. крив. зак., тражи се: да се ко у *преварној а користољубивој* намери са знањем а неправедно користи, и по исправу, коју је наплатио једном, ипак тражио да наплати, као и да се лажним представљањем или изопачавањем и прикривањем истине користи, а другог оштети.

Овде ничим није утврђено оваква *кажњива намера* (dolus) опт. Живка; но шта више актима ислеђења тврди се обратно, да је наплата дуга од дужника, односно тужитеља Јован Радосављевића, тражена једино грешком и из заборава, да је дата отплата; тако: кад опт. Живко зна, да је примао отплате и увек давао уредне признанице и за доказ тога стоје јавне исправе, била би од њега крајња бесмислица, да намерно и са знањем тражи понова наплату тога дуга.

У прилог овоме иде нарочито и сама изјава тужитеља Јована, који вели, да, кад је отишао у дућан оптуженог Живка и казао му за ово поново тражење дуга „он је онда, пошто је и сâм видео, да ми тражи два пут наплату дуга“ — одустао и вратио му облигацију, чиме се констатује обична, очигледна грешка а уједно воља и пристанак за исправку такве грешке и непажње.

Сам долазак тужиоцев опт. Живку, узајамни пристанак на обрачун и коначно квитирање овога дуга, — доказ је такођер о случајној грешци и мирољубивом споразуму, а никако о каквој преварној и злој намери.

Кад се све ово доведе у везу са тим околностима: да је опт. Живко имућног стања, да има велики број облигација и исправа, те да је појмљива грешка о забелешци положених отплата, и најзад незнатна сума према његовом имовном стању, за коју се оптужује, — јасно се даје закључити, да је ово дело потекло од случајне грешке и заборавности, и према томе, да овом оптужењу не достаје најбитнији елеменат: *преварна намера и знање*, да два пут наплаћује дуг овај, па с тога овде нема кажњивог дела из тач. 4. §. 253. крив. зак.“

На ове примедбе I. одељ. Касац Суда, првост. суд за вар. Београд дао је писмом својим од 12. марта о.г. Бр. 5762 ове против-разлоге:

„Кад је ислеђењем потпуно утврђено, да је опт. Живко дуг што му је дуговао Јован Радосављевић из В. Иванче једном

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

већ потпуно наплатио, тражио преко првост. подунавског суда понова да наплати од дужника на основу облигације, која је код њега остала неуништена, и по његовом тражењу суд осудио дужника на плаћање, онда се никако не може узети друкчије, већ да је у овом случају испуњено све оно што се за појам постојања пом. дела тражи. Дакле, кажњива намера опт. Живка јасно се обелодањује у самом том факту, што је једном већ наплаћени дуг понова тражио код суда да наплати. У осталом за дела ове врсте према њиховој природи, и не може се друкчије изводити намера оптуженога, већ једино из тога, што тражи наплату једног већ исплаћеног дуга. Када би се усвојило мишљење у том погледу изнето у примедбама, које се оснива на грешкама и заборау оптужених, онда ни у једном једином случају не би могао пред судом одговарати за дела овакве природе, јер би се сваки оптужени одговарао на грешку и заборау.

„У овом случају не може се узети као погрешка или заборау од стране оптуженога тим пре, што овде није случај, да је нешто на име отплате дуга дато, па при тражењу наплате целокупне суме ово изгубљено из вида, већ је овде случај тражења наплате једнога дуга, који је једном већ потпуно исплаћен.

„Она околност што се у примедбама наводи као у прилог тога, да опт. Живко није имао кажњиве намере зато, што и сам тужитељ Јован вели, да му је оптужени Живко вратио облигацију и одустао од тражења наплате, када му је овај објаснио, да му наплату тражи по други пут, — суд сматра да не може служити та околност у прилог опт. Живка с тога, што би свако његово порицање у погледу постојања овога дела било без вредности и бесмислено, пошто би се јасно и одређено утврђивало противно његовом казивању, актима и јавним исправама.

„Тако исто не иде у прилог опт. Живка и оно, што је сам тужилац дошао код њега ради обрачуна по овом дуговању.

„Суд не узима ово као доказ о случајној погрешци оптуженога и мирољубивом споразуму, већ на против сматра да је опт. Живко тиме ишао, да своју кривицу уништи и по овом делу истрагу осујети, што се поред осталог утврђује и рефератом полиц. писара од 29. децем. 1898. Бр. 77.“

Касациони Суд у општој седници својој од 13. марта о. г. Бр. 2352 донео јд одлуку: да су примедбе I. одељ. Касац. Суда од 8. марта о. г. Бр. 2081 на закону основане, а да против-разлози првост. суда не стоје.

Саопштио

Марко Н. Новаковић

прав.-практ. првост. суда за вар. Београд.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ

Наука о Међународноме Праву код Јужних Словена.

Часопис *La Revue de Droit international et de Législation comparée* у св. XXXI. 1899. доноси преглед књижевности Међународнога Права код јужних Словена, а из пера г. Др Миленка Р. Веснића, по предговору у другој свесци свога превода А. Ривијеровог дела *Основи Међународнога Права*.

Наводећи да научно обрађивање ове правне дисциплине стоји у вези са политичком ситуацијом појединих Јужних Словена и да су у Србији поглавито две околности, државна аутономија (1817). и независност (1878.), и оснивање правног факултета, на коме се Међународно Право предаје од 1860. год. утицале на развој ове науке у Србији, набраја сва дела, која су код Хрвата, Бугара и Срба угледала света на пољу Међународнога Права.

Најоскуднија је књижевност на овоме пољу код Хрвата, из појмљивих узрока. Бугари¹⁾ почињу тек од 1896. године обрађивати Међународно Право. Многобројнија је на против наша литература како у оригиналним делима, тако и у преведеним и многим расправама, које су изашле било у органима наших научних друштва, Гласнику Учен. Друштва, Летопису Матице Српске и Гласу Српске Краљ. Академије, било у разним часописима: Отаџбини, Пороти, Ратнику, Браничу, Праву и Правнику.

Потпун списак свију дела и расправа наћиће наши читаоци у предговору г. Веснићевог превода поменутог извреног дела Ривијеровог, на које их нарочито упућујемо.

* * *

Границе судске власти поводом једне неправилне прак- тике код нас, с погледом на страна законодавство, од Живојина М. Перића, ванр. проф. Вел. Школе. Прештампано из „Бранича.“ Београд 1899. Штампана Св. Николића. 8^о. стр. 140. Цена 2 д.

Изврени чланци нашег вредног сурадника г. Перића, који су прошле године штампани у „Браничу“, изашли су сада у засебном издању, које тим више препоручујемо пажњи наших

¹⁾ На навод г. Веснића, да осим два дела која је код Бугара издао Ј. Касабов о Међународном Праву, нема до сада ничега по овој струци важнијега ни у њиховим часописима, примећава „Юридически Прѣзледъ“ у св. III. 1899. да има неколико „врло лепих“ монографија о капитулацијама у Бугарској, које нису споменуте.

правника, што је врло мали број примерака отштампан. Писац, као што је познато, третира питање о подели власти; о односу судске, управне и законодавне власти, и напослетку говори о значењу тачке 2. §. 16. устројства нашег Касационог Суда, — питање од теоријске и практичне важности.

ГЛАВНА ГОДИШЊА СКУПШТИНА ПРАВНИЧКОГ ДРУШТВА У ЗАГРЕБУ

На дан 6. 18. фебруара тек. год. Правничко Друштво у Загребу имало је свој годишњи скуп, на ком је присуствовао врло велики број чланова

Непосредно пре скупа држао је друштвени члан адвокат Милан Роиц веома занимљиво и поучно предавање о *хистеризији и сугестији пред судом*, — које је примљено бурним одобравањем. После предавања председник друштвени г. Др. Фрањо пл. Бургсталиер-Реметски отворио је скупштину поздравом чланова и одмах се приступило дневном реду.

Пошто је друштвени одбор раздао члановима штампан извештај о раду друштвене управе за год. 1898., то је скупштина извештај и без читања усвојила.

За тим је благајник Др Јосиф Пливерић поднео прорачун за текућу 1899. год. који показује примање у 5250-92 fl. а издавање 4387 fl, који је скупштина одобрила.

Пошто је прочитан извештај прегледача друштвених рачуна, Скупштина је дала управном одбору разрешителницу за 1898. и изабрала је за тим рачунопрегледаче за 1899. Приступљено је избору шесторице чланова управног одбора, на место оних што одступају, те су изабрани г.г. Др Драгутин Голдман, Кајетан Хруби, Степан Краљ, Др Стеван Посиловић, Др Фрањо Ј. Спевец, Др Наполеон пл. Шпун — Стрижић.

Напослетку се прешло на предлоге поднесене одбору за скуп, а на име предлоге Др Рудолфа Хорвата:

1). Критика и неодобравање, што се не држе јавна предавања у смислу друштвених правила.

2). Зашто нема у Мјесечнику прегледа наше правне књижевности?

3). Зашто нема у Мјесечнику прегледа домаћег и страног законодавства?

4). Шта ради правничко друштво да заинтересује и унапреди правнички сталеж, а нарочито судије и одвјетнике?

5). Шта је са редакцијом грађанског и казненог закона?

На све ове интерпелације одговорио је посебице уредник Мјесечника г. Др. Јосиф Шиловић и Скупштина је, усвајајући изнете разлоге, прешла преко поднетих интерпелација на дневни ред.

На послетку саопштава Др Ј. Шиловић, да се на дан 25. фебруара 1900. навршују 25 година од како је основано Правничко Друштво и предлаже скупштини ову одлуку :

Овлашћује се управни одбор, да у славу 25-годишњице друштвеног опстанка изда стварно стручно казало свих 25-годишњака „Мјесечника“, за тим да изда споменицу у којој ће бити садржана повест друштва и стручни чланци по могућности из разних грана правне знаности, на послетку, да се на дан 25. фебруара 1900. одржи свечана скупштина Правничкога Друштва.

Све ове предлоге скупштина је једнодушно с акламацијом усвојила.

За тим је председник, поздрављен од чланова, закључио овај годишњи скуп.

ПРОМЕНЕ У СУДСКОЈ СТРУЦИ

(Из „Српских Новина“ од 1. II. до 15. III 1899).

Краљев. указима од 9., 16. 27. фебруара, 3. и 13. марта постављени су :

За судију за неспорна дела у љупр. првост. суду : г. Божидар Јовановић, судија ист. суда, а

За судију прв. суда љупријског г. Милосав Милосављевић, судија за несп. дела ист. суда.

За секретаре прв. судова: беогр. подунавског г. Ђорђе Чохаџић, писар I. кл. Касац. Суда; ваљевског г. Будимир Чолић, писар I. кл. истог. суда.

За писара I. кл. Касац. Суда г. Живојин Пешић, писар II. кл. Апелац. Суда.

За писара II. кл. Касац. Суда г. Владислав Богдановић, доктор права.

За писара II. кл. Апелац. Суда г. Љубомир Илић, писар ист. кл. беогр. подунав. суда.

За писаре I. кл. првост. судова: ваљевског г. Стеван Живановић, писар II. кл. ист. суда; пиротског г. Стојадин Стојановић, писар II. кл. ист. суда; смедеревског г. Милорад Р. Дамјановић, писар ист. кл. ваљевск. суда.

За писаре II. кл. првост. судова: ваљевског г. Петар Пејић, писар II. кл. Касац. Суда; крагујевачког г. Илија Милутиновић, писар III. кл. крушев. суда; крушевачког г. Стојан Перић, писар ист. кл. прокуп. суда.

За писаре III. кл. првост. судова: беогр. тргов. Радивој Тодоровић, практ. Министр. Правде; београдско-подун. г. Драгољуб П. Радојловић, свр. правник, практ. ист. суда; ваљевског г. Радомир Филиповић, свр. правник, практ. лозн. прв. суда; јагодинског г. Милоје Тодоровић, сврш. правник, практ. беогр. тргов. суда; прокуначког г. Милан В. Петковић, писар ист. кл. јагод. суда; смедеревског г. Богољуб Вучићевић, писар ист. кл. ваљев. суда.

За рачуновођу I. кл. беогр. казн. завода г. Ђорђе Делијанић, рачун. ист. кл. шабач. суда.

За вршиоца дужности рачуновође и ванр. писара II. кл. шабач. прв. суда г. Спира Кретић, прак. Касац. Суда.

Уважена оставка г. Милораду Дамјановићу, писару I. кл. смедер. прв. суда.

Ошпуштен из држ. службе: г. Коста Цветковић, рачуновођа I. кл. беогр. казн. завода.

В Е С Н И К

Аудијенција. Његово Величанство Краљ благоизволео је 3. ов. мес. примити у аудијенцији управу српске скупштинске групе међун. парламентарнога савеза. Краљ је изјавио своје задовољство, да је та уставова прихваћена и од наше Народне Скупштине и ценећи њену задаћу, изволео је обећати и државну помоћ за изасланике, који буду одређени за идући међународни конгрес интерпарл. савеза.

* * *

Са хрватског свеучилишта. На правном и државословном факултету именован је досадањи ванредни професор грађанског нар-

ничног и ванпарничног поступка г. *Др Драгушин Чуиовић*, за редовног јавног проф.; а перовођа хрватско-славонско-далматинске земаљске владе и свеучилишни приватни доцент г. *Др Људевит ил. Андраши* за јавног ванредног професора римскога права, на истом универзитету.

* * *

† **Димитрије Голубовић**, члан Државног Савета у пензији, преминуо је 16. фебруара у Београду у својој 73. години. По којник је један од најстаријих државних питомаца, који су слушали правне науке у Немачкој. Служио је у судској струци дуго година, био је члан и председник Апелационог Суда, затим судија Касационог Суда. После више година активне службе у Државном Савету, стављен је у пензију.

Одликовао се свагда као добар чиновник и савестан судија. Бог да му душу прости!

* * *

† **Тих. Г. Јовановић** војно-судски капетан, умро је 4. о. м., у најлепшим годинама својега живота. Као један од најодличнијих ђака нашег правног факултета послат је у Париз, да се усаврши у правној струци. Вративши се у отаџбину, он је ступио у војно судство и доспео до чина капетана I. кл. Био је ревносан службеник и одан своме позиву.

Вечна му памет!

* * *

Нови доктори права. У уторак 2. марта тек. год. свечано је промовиран за доктора *utriusque juris* на бечком свеучилишту г. Љубомир Кујунџић.

Г. Кујунџић је свршио правни факултет наше Велике Школе 1892. год. и пошто је провео у судској струци две године, продужио је правничко образовање на бечком свеучилишту.

На будимпештанском свеучилишту промовиран је 4. ов. мес. за доктора права г. Милан ил. Продановић, спољн. сарадник „Браников.“ Он је већ две године провео као одветнички конципијент у Новеме Саду и за то време показао се као спреман, даровит правник и одушевљен Србин.

Срдачно честитамо обојици!

* * *

Нов правозаступник. Г. Саву П. Бадњевца, б. председника општ. крагујевачке и јавн. правозаступника, Министар Правде

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

поставио је по молби његовој, а на основу §. 19. зак. о правозаступницима, за јавног правозаступника при крагујевачком првостеп. суду.

* * *

Нов адвокат у Троједници. Бан хрватски дао је право одвотовања г. Др Јосифу Кречу у опсегу банскога стола, а са седиштем у Кутини.

* * *

Распис против одуговлачења истражног притвора. Председник бечког Апелационог Суда, барон Калина, упутио је свима потчињеним првостепеним судовима распис, којим се осуђује свако излишно стављање оптужених у притвор за време ислеђења, као и дуго трајање тога притвора. Судовима се препоручује, да савесно оцене све околности и све меродавне односе, који се код сваког појединог оптуженога појављују, па затим наставља овако: „И ако је за обезбеђење успеха при кривичном оптужењу са једне стране потребно, да се оптужени стави у истражни притвор, ипак са друге стране не смеју остати без утицаја на судију лични и привредни односи оптуженога лица. Начело личне слободе, према потреби да се обезбеди успех истраге, мора се исто толико ценити, као и факат, да се притвором често не само лични интереси, него и привредна организација целе породице уништује. Без велике нужде пак не треба никада дозволити такав поремећај од чести идеалних, од чести материјалних односа оптуженикових.“

* * *

Конвенција о међународном приватном праву, која је закључена између Француске и више других држава, усвојена је од Данске и Румуније, а француска комора одобрила је дотични законски предлог.

* * *

„**Deutsches Fahndungsblatt**“ зваће се лист, што ће се по наређењу пруског министарства правде покренути од 1. Априла (20. марта), и који ће издавати берлинска полицијска главна управа, а коме ће бити смер, да објављује све потернице и све расписе, који се односе на оптужене и кривичне бегунце, као и да саопштава све наредбе управних и судских власти о кривичним стварима и лицима.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ И УПИС У ЧЛАНСТВО УДРУЖЕЊА

Са 1. Јануаром ступилисмо у нову годину и зато молимо све чланове и претплатнике, да одмах обнове претплату.

Оне другове наше, који се још нису уписали за редовне чланове удружења, молимо, да то одмах учине, јер је удружење, поред осталих својих задаћа, позвано, да заступа и интересе адвокатскога реда. Годишњи је улог за њих 24 динара.

Све остале правнике у Србији позивамо и молимо, да се упишу за ванредне чланове удружења, а годишњи је улог 16 динара.

Адвокати, судије и правници ван Србије могу такође бити чланови удружења и ми их најусрдније позивамо, да се у чланство упишу. Годишњи улог за њих износи 20 франака у злату или 20 круна.

Сви чланови удружења, редовни или ванредни, из Србије или ван Србије, добијају бесплатно орган друштвени „Бранич“, као и друга издања друштвена по нижој цени.

„Бранич“ излази 1. и 16. сваког месеца, у свескама од најмање 3 табака.

Претплата за нечланове стаје:

У Србији:	Ван Србије:
На годину 16 дин.	Годишње . . . 20 фр. или круна
„ пола године 8 „	Полугодишње 10 „ „ „
„ четврт године . . . 4 „	

Улоге и претплату у Београду прима благајник друштвени г. Димитрије Тадић, правозаступник, а у унутрашњости примају друштвени повереници.

Све поште у Србији и ван Србије примају претплату на наш лист.

Улози и претплата из места ван Србије, могу се најподесније шиљати упутницом.

Београд 1. Јануара 1899.

О Д Б О Р

Удружења јавних правозаступника у Србији

Г. Г. ЧЛАНОВИМА УДРУЖЕЊА И ПРЕТПЛАТНИЦИМА.

При најтачнијој експедицији нашега листа, стижу непрекидно рекламације због појединих бројева, тако да нам је то несумњив доказ, да за нестајање тих бројева не пада одговорност на нас.

Ми смо се жалили за ову неуредност на надлежном месту, а наше чланове и претплатнике молимо, да се за непримљене бројеве *одмах* јаве администрацији листа, а не, као што неки чине, да сада рекламирају као непримљене поједине бројеве из првог полгођа прошле године. Због једног или два броја ми не можемо растројити целу годишњу свеску.

Администрација „Бранича.“

ПОВЕРЕНИЦИ

УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА

I. У СРБИЈИ

Алексинац:	Сава Маринковић
Ваљево:	Марко Ђуричић
Врања:	Драгом. Савић
Г. Милановац:	Коста Борисављевић
Зајечар:	Михаило Јоцић
Јагодина:	Драгутин Пећић
Књажевцац:	Сима Клапаревић
Крагујевац:	Чеда Радовић
Крушевац:	Богдан Златић
Лесковац:	Коста Протић
Лозница:	Влад. Илић
Неготин:	Иван Павићевић
Ниш:	Петар Благојевић
Пирот:	Сава Ј. Врачевић
Пожаревац:	Стева Максимовић
Прокуље:	Љуб. Д. Јовановић
Смедерево:	Коста Тимотијевић
Ужице:	Страхиња Поповић
Шабац:	Драг. Н. Солдатовић
Чачак:	Алекса Радуловић
Ђуприја:	Жив. Пандуровић

II. ВАН СРБИЈЕ

Д-р Алекс. Љ. Митровић, уредник „Српског Гласа“ у Задру, за Далмацију;

Миле Дожић, секретар Вел. Суда на Цетињу, за Црну Гору;

Д-р Влад. Чобанић, одвјетник у Митровици, за котаре: митровачки, шидски и илочки, Сремске жупаније;

Д-р Гига Авакумовић, одвјетник у Земуну, за котаре: земунски, ст. пазувски, иришки и румски, Срем. жупаније;

Д-р Милан Гађански, одвјетник у Панчеву, за Панчево и околину.